

РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ПРИРАЧНИК

ЗА ЕДУКАЦИЈА
НА ИЗБИРАЧКИТЕ ОДБОРИ

ИЗБОРИ 2024

СОДРЖИНА:

ПОРАКА ОД ДРЖАВНАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА	3
1. ВОВЕД	4
2. ЕТИЧКИ СТАНДАРДИ И ПРАВИЛА НА ОДНЕСУВАЊЕ НА ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА	5
3. КОМУНИКАЦИЈА И ИНКЛУЗИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ СО ПОПРЕЧЕНОСТ	5
4. СОБИРАЊЕ И ПРЕЗЕНТИРАЊЕ НА ПОДАТОЦИ РАЗДЕЛЕНИ ПО ПОЛ	Error! Bookmark not defined.
4.1. Зошто е потребна статистика разделена по пол?	Error! Bookmark not defined.
4.2. Во кои случаи се води статистика разделена по пол?	Error! Bookmark not defined.
5. ЗАШТИТА НА ЛИЧНИ ПОДАТОЦИ	7
6. ДЕН ПРЕД ИЗБОРИТЕ	8
6.1. СОСТАНОК НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР НА ДЕНОТ ПРЕД ИЗБОРИТЕ	8
6.1.1. Должности на претседателот на ИО	9
6.2. ПРИЕМ И ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРНИОТ МАТЕРИЈАЛ	11
6.3. УРЕДУВАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО	15
6.4. ИЗБИРАЧИ КОИ ГЛАСААТ НА ДЕНОТ ПРЕД ИЗБОРИТЕ	18
6.4.1. Гласање на немоќни или болни лица или лица во куќен притвор	18
Како да постапи избирачкиот одбор во случај ако:	20
6.5. ГЛАСАЊЕ НА ЛИЦА КОИ СЕ НАОЃААТ НА ИЗДРЖУВАЊЕ КАЗНА ЗАТВОР ИЛИ СЕ ВО ПРИТВОР, ВНАТРЕШНО РАСЕЛЕНИ ЛИЦА И ЛИЦА КОИ НА ИЗБОРИТЕ СЕ ЗГРИЖЕНИ ВО УСТАНОВИ ЗА ВОНСЕМЕЈНА ГРИЖА 21	
6.6. ПРЕД ДА ЗАМИНЕТЕ ОД ГЛАСАЧКОТО МЕСТО:	25
7. ДЕН НА ИЗБОРИ	26
7.1. ПОДГОТОВКИ ПРЕД ПОЧЕТОКОТ НА ГЛАСАЊЕТО	26
7.2. ЛИЦА КОИ МОЖАТ ДА БИДАТ ПРИСУТНИ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО	27
7.3. ГЛАСАЊЕ	31
7.4. ПОСТАПКА ЗА ГЛАСАЊЕ	33
7.5. НАЧИН НА КОРИСТЕЊЕ НА УРЕДОТ ЗА БИОМЕТРИСКА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ (УБИГ) ..	42
7.5.1. Лице кое управува со УБИГ	42
7.5.2. Проверка на функционалноста на УБИГ	42
7.5.3. Идентификација со УБИГ	43
7.5.1. Постапка во случај УБИГ да е неисправен или неупотреблив	45
7.5.5. Завршување на гласањето	45
7.6. ПРИГОВОРИ ОД ГЛАСАЧИТЕ	47
7.7. ГЛАСАЊЕ НА ИЗБИРАЧИ НА КОИ ИМ Е ПОТРЕБНА ПОМОШ	47
7.8. ЗАТВОРАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО	48

7.9.	ПРЕКИН НА ГЛАСАЊЕТО	50
7.10.	СУМИРАЊЕ И УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ГЛАСАЊЕТО	50
7.11.	ПАКУВАЊЕ НА ГЛАСАЧКИОТ МАТЕРИЈАЛ	59
8.	ЗАБРАНИ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО	61
9.	СОРАБОТКА СО ПОЛИЦИЈАТА	63
7.	НАЈЧЕСТО ПОСТАВУВАНИ ПРАШАЊА.....	Error! Bookmark not defined.

ПОРАКА ОД ДРЖАВНАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

Почитувани членови на избирачките одбори,

Додека се подготвуваме за претстојните Претседателски и Парламентарни избори, во име на Државната изборна комисија сакам да изразам благодарност за секој од вас кој го посветува своето време, енергија и експертиза да служи како столб на нашиот демократски процес. Вашата посветеност во рамките на изборната администрација не е само за пофалба; таа е составен дел од самата демократија.

Вашата непристрасност и интегритет во работењето, како и посветеноста на почитување на принципите на правичност и транспарентност го формираат камен-темелникот на изборната администрација.

Преку вашата трудољубивост и интегритет гласот на секој граѓанин добива значење и се потврдува моќта на демократијата. Вашата улога отелотворува длабоко чувство на одговорност кон колективната благосостојба на нашето општество. Секое гласачко ливче, секој изброен глас, е доказ за вашата посветеност и професионалност.

Во име на Државната изборна комисија, упатувам најдлабока благодарност за вашиот непроценлив придонес кон изборниот процес. Убеден сум дека заеднички ќе ги организираме и спроведеме и претстојните избори во фер амбиент за слободно изразување на волјата на гласачите.

Со почит,

ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА
ПРЕТСЕДАТЕЛ
Проф. д-р Александар Даштевски

1. ВОВЕД

Избирачкиот одбор непосредно го спроведува гласањето на гласачкото место и е одговорен за законито спроведување на изборите.

Како член на избирачки одбор, ти си претставникот на изборната администрација со кој гласачите ќе имаат непосреден контакт за време на гласањето. Ти си огледалото на изборите во очите на домашната и меѓународната јавност. Од твојата работа, познавање и доследно спроведување на пропишаните правила и процедури ќе зависи валидноста на изборниот процес и оценката за спроведување на меѓународните стандарди во изборите во Република Северна Македонија.

Од овие причини од голема важност е да покажеш највисоко ниво на професионализам и интегритет во твојата работа за време на спроведувањето на изборите. Ова се однесува на твоите обврски пред денот на гласањето (пр. посетата на задолжителната обука организирана од страна општинската изборна комисија) но и на обврските и одговорностите за организирање на денот на гласањето, спроведувањето на гласањето и сумирањето на резултатите по завршеното гласање.

Твојот ангажман треба да ја обезбеди тајноста на гласањето за секој гласач, но и интегритетот, сигурноста, транспарентноста и мирното одвивање на изборниот процес. Со еден збор, ТИ, со твоето однесување, треба да придонесеш да се задржи високото ниво на доверба во изборниот процес.

Твојата задача е да ги спроведуваш изборните процедури во целост. За да ги спроведеш мораш да ги познаваш и во целост и доследно да ги следиш процедурите пропишани со Изборниот законик и упатствата на Државната изборна комисија. За таа цел како потсетник е изготвен и овој прирачник. Доколку не ги спроведуваш пропишаните процедури ги нарушуваш правата на избирачите, го нарушуваш интегритетот на изборниот процес, ги загрозуваш основните принципи на демократијата. За непочитување на пропишаните процедури, предвидени се соодветни санкции почнувајќи со мерка за отстранување од изборните органи, парични казни и казни затвор за потешки дела против изборите.

Како член на избирачки одбор, задолжително треба да учествуваш на работилниците за едукација кои ќе ги организира ДИК во соработка со општинската изборна комисија. За твоето учество ќе биде издадено уверение.

2. ЕТИЧКИ СТАНДАРДИ И ПРАВИЛА НА ОДНЕСУВАЊЕ НА ИЗБОРНАТА АДМИНИСТРАЦИЈА

Државна изборна комисија има усвоено Етички кодекс за изборна администрација, достапен на <https://www.sec.mk/politika-za-integritet/>, со кој се пропишуваат етичките стандарди и правилата на однесување на изборната администрација, во која влегуваат и претседателот, членовите, и нивните заменици на избирачките одбори.

Етичките стандарди и правилата на однесување на изборната администрација се применуваат во односите со колегите и колешките, со претпоставените и со странките (граѓани, кандидати, овластени претставници, набљудувачи), на работното место, но и во приватниот живот и јавноста.

Избирачкиот одбор, при извршување на работите и работните задачи во врска со спроведувањето на изборите ги почитува начелата на законитост, професионалност, непристрасност, политичка неутралност, интегритет, застапување на јавниот интерес, спречување на судирот на интереси, промовирање на демократски вредности и социјални права и недискриминација.

3. КОМУНИКАЦИЈА И ИНКЛУЗИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ СО ПОПРЕЧЕНОСТ

Ефикасната комуникација е од суштинско значење за охрабрување на гласачите со попреченост да го искористат своето право на глас самостојно и самоуверено. За таа цел, следете ги следните инструкции за олеснување на пристапната комуникација со гласачите со различни видови попреченост:

1. Проценка на пристапноста:

Вработените во подрачните одделенија и канцеларии на ДИК веќе имаат сознанија за пристапноста на гласачките места, а анализа на пристапноста е објавена и на <https://ep.sec.mk/pollingStations>. Пред денот на изборите стекнете целосна слика околу пристапноста на избирачките места за кое сте надлежни, и бидете подготвени за навремено реагирање и намалување на ризиците кои со себе ги носи непристапноста на определен објект за гласање.

2. Канали за комуникација: при комуникација со гласачи со попреченост, имајте предвид дека Државната изборна комисија веќе има воспоставено повеќе канали за комуникација за да допре до гласачите со попреченост, вклучувајќи: пристапна веб страница, посветена видео телефонска линија за помош и информации на знаковен јазик, пристапна едукативна и информативна кампања, пристапни изборни материјали. Упатете ги гласачите со попреченост на можноста да ги користат овие канали.

3. Обука: На обуките побарајте дополнителни насоки за ефективна комуникација со гласачите со попреченост, вклучувајќи и практични насоки за приспособување на различните потреби.

4. Изборни материјали: Во сите избирачки места задолжително треба да бидат искористени изборните материјали кои се на располагање: шаблоните за гласање на Браво писмо, гласачките паравани за лицата со попреченост, граничникот за потпишување во изводите од Избирачкиот список, сликовитиот приказ на чекорите за гласање.

5. Помош при гласање: Во секое време бидете свесни дека при гласање на лице со попреченост на кое му е потребна помош, задолжително треба да се обезбеди тајноста на избирачкото право и во секое време да се почитува волјата на гласачот!

- 6. Механизам за повратни информации:** Воспоставете механизам за повратни информации за гласачите со попреченост за да ги пријават сите проблеми со пристапноста на кои се сретнале за време на процесот на гласање и да преземете брза акција за да одговорите на овие предизвици и да ја подобрите пристапноста на идните избори.

Со придржување до овие упатства и со приоритет на пристапноста и инклузивноста, како избирачки одбори можете да одиграте витална улога во промовирањето на целосното учество на гласачите со попреченост во изборниот процес. Секој глас е важен!

Еве неколку практични упатства за комуникација со лица со попреченост:

Почит и достоинство: Однесувајте се кон лицата со попреченост со почит и достоинство. Зборувајте директно со личноста, а не со нејзиниот придружник, асистент или толкувач и користете јазик со почит.

Прашајте пред да понудите помош: Ако мислите дека на некој со попреченост можеби му треба помош, секогаш прашајте пред да понудите помош. Почитувајте ја нивната независност и автономија.

Бидете трпеливи: комуникацијата може да потрае подолго со поединците и кои имаат попреченост. Бидете трпеливи, дајте им време да одговорот и избегнувајте да ги прекинувате или завршувате нивните реченици.

Слушајте активно: Обрнете големо внимание на она што го кажува личноста. Одржувајте контакт со очите и кимнете со главата или дајте други знаци за да покажете дека активно слушате.

Зборувајте јасно и бавно: зборувајте јасно и со умерено темпо. Избегнувајте користење сложени или технички јазик и повторете ги или преформулирајте информации доколку е потребно. Не го повишувајте тонот и не викајте.

Користете невербална комуникација: користете гестови, изрази на лицето и други невербални знаци за да ја подобрите комуникацијата, особено за лица со оштетен слух или говор.

Почитувајте го личниот простор: Почитувајте го личниот простор на поединецот и избегнувајте да стоите премногу блиску или да го допирате без дозвола. Избегнувајте да ги допирате и помагалата кои лица со физичка попреченост ги користат.

Обезбедете писмени или визуелни информации: доколку е соодветно, обезбедете писмени или визуелни информации покрај вербалната комуникација. Користете крупен фонт, Браево писмо или други достапни формати по потреба.

Побарајте повратни информации: Ако не сте сигурни како најдобро да комуницирате со некој со попреченост, не двоумете се да побарате повратна информација или насоки од самото лице. Тие се експерти за нивните потреби и преференции.

4. ЗАШТИТА НА ЛИЧНИ ПОДАТОЦИ

Во однос на обработката на личните податоци Општинската изборна комисија ги применува начелата поврзани со обработката на личните податоци кои се утврдени со Законот за заштита на личните податоци, вршејќи обработка на личните податоци согласно упатствата добиени од Државна изборна комисија.

Личните податоци:

- ✓ се обработуваат согласно со закон, правично и на транспарентен начин во однос на субјектот на личните податоци (законитост, правичност и транспарентност),
- ✓ се собираат за конкретни, јасни и легитимни цели (ограничување на целите),
- ✓ се обработуваат само податоци кои се соодветни, релевантни и ограничени на она што е неопходно во однос на целите (минимален обем на податоци),
- ✓ се секогаш точни и ажурни, при што секогаш се преземаат мерки за нивно навремено бришење или корекција на податоците кои се неточни или нецелосни, имајќи ги во предвид целите заради кои биле обработени (точност),
- ✓ се чуваат во форма која овозможува идентификација на субјектите на личните податоци, не подолго од она што е потребно за целите поради кои се обработуваат личните податоци (ограничување на рокот на чување),
- ✓ се обработуваат на начин кој обезбедува соодветно ниво на безбедност особено во однос на заштита од неовластена и незаконска обработка, како и во однос на можноста од нивно губење, уништување или оштетување, а со примена на соодветни технички и организациски мерки (интегритет и доверливост).

Претседателот и членовите на избирачките одбори и нивните заменици се должни да потпишат ИЗЈАВА ЗА ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ТАЈНОСТ И ЗАШТИТА НА ЛИЧНИТЕ ПОДАТОЦИ. Формуларот за оваа изјава го добиваат од Општинската изборна комисија, и по потпишувањето, изјавата ја предаваат во ОИК.

5. ДЕН ПРЕД ИЗБОРИТЕ

Избирачкиот одбор презема неколку дејствија на денот пред изборите.

ЦЕЛ на ова поглавје е да ги обработи токму тие дејствија:

1. подготовка на Избирачкиот одбор за состанок,
2. состанок на Избирачкиот одбор,
3. поделба на улогите (задачите) за денот на изборите,
4. прием и обезбедување на изборниот материјал,
5. уредување на гласачкото место,
6. спроведување на гласање за избирачите кои се болни или немоќни или се во куќен притвор; и
7. спроведување на гласање за избирачките кои се наоѓаат на издржување казна затвор во некоја од казнено-поправните установи.

5.1. СОСТАНОК НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР НА ДЕНОТ ПРЕД ИЗБОРИТЕ

- ✓ Општинската изборна комисија го известува претседателот на избирачкиот одбор за времето на примопредавање на изборниот материјал.
- ✓ Претседателот на избирачкиот одбор го известува својот заменик и членовите за времето на приемот на материјалот и го свикува избирачкиот одбор да се состане пред гласачкото место еден час пред приемот на материјалите.

✓ Се препорачува избирачкиот одбор да биде во полн состав!

✓ Доколку не е присутен членот, во работата учествува неговиот заменик!

Претседателот и другите членови на избирачкиот одбор се договараат за ПОДЕЛБА НА УЛОГИТЕ (ЗАДАЧИТЕ) на денот на гласањето. Улоги на членовите на избирачкиот одбор се следните:

- Лице кое ги проверува документите за лична идентификација на гласачите (1)
- Претседателот/заменик претседателот ракува со уредот за биометриска идентификација на гласачите (2)
- Лице кое ракува со изводите од избирачкиот список (3)
- Лице кое издава гласачки ливчиња и става печат (4)
- Лице кое е одговорно за гласачката кутија (5).

НАПОМЕНА:

Со уредот за биометриска идентификација на гласачи ракуваат единствено претседателот на ИО и неговиот заменик.

Во случај на отсуство на претседателот и на заменик претседателот на ИО, со уредот ракува член/заменик член на ИО од редот на администрацијата, кој ќе биде овластен од мнозинството од присутните членови или заменици членови на ИО. Ваквата ситуација се забележува во Дневникот за евиденција на настани.

Останатите членови на ИО, во текот на денот, на секои два часа, се ротираат и ги менуваат останатите улоги во Избирачкиот одбор!!!

Секој од членовите на избирачкиот одбор покрај основното задолжение, врши и други работи кои се неопходни за организирање и непречено спроведување на изборите.

5.1.1. Должности на претседателот на ИО

ВО ОТСУСТВО НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР, СИТЕ НАВЕДЕНИ АКТИВНОСТИ ГИ ИЗВРШУВА ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР!

Пред започнување на гласањето
<ul style="list-style-type: none">• Го пополнува делот од Записниците (Обрасци број 16) кој се пополнува пред почетокот на гласањето (<u>Дел I</u>)• Го распределува изборниот материјал (доверлив и недоверлив) на членовите на избирачкиот одбор• Го пишува бројот на избирачкото место на пликите, вреќите и другите материјали кои што ќе се употребуваат во гласачкото место на денот на изборите.• Се грижи (организира) гласачкото место да биде соодветно уредено• Празните гласачки кутии им ги покажува на сите присутни во гласачкото место.• Го активира уредот за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ).• Го печати извештајот од УБИГ и истиот го приложува во дневникот за евиденција на настани.• Доколку избирачкиот одбор претходниот ден спровел гласање на болни или немоќни лица, или лица кои се наоѓаат во куќен притвор, пред да ја запечати гласачката кутија:<ul style="list-style-type: none">○ ги отвора залепените плкови со гласачки ливчиња од овие гласачи,○ без да гледа за кого е гласано, ги става во гласачката кутија.○ Бројот на овие ливчиња го забележува во Записниците (Обрасци број 16), <u>во соодветната рубрика</u>.• Ги затвора гласачките кутии со нумерираните сигурносни пластични ленти и истите ги поставува така што ќе можат да ги гледаат сите лица кои се овластени да присуствуваат на гласачкото место. Висината на поставувањето на гласачките кутии треба и да биде соодветна за да може лице во инвалидска количка самото да ги спушти ливчињата внатре.• Броевите на сигурносните пластични ленти ги запишува во Дневникот за евиденција на настани.
За време на гласањето
<ul style="list-style-type: none">• Се грижи сите активности кои ќе се извршат во гласачкото место да се во согласност со процедурите содржани во Прирачникот за едукација• Го забележува времето на отворање на гласачкото место во Записниците (Обрасци број 16), <u>во соодветната рубрика</u>, како и во Дневникот за евиденција на настани.• Ги пополнува Записниците (во целост и правилно).• Ракува со уредот за биометриска идентификација на гласачите• Податоците за одзивот на гласачите ги доставува до Општинската изборна комисија.• Одговорен е за одржување на редот и мирот на гласачкото место. Во случај на нивно нарушување, тој:

- ја повикува полицијата (усно, писмено, телефонски, или на друг погоден начин)
 - го пополнува Образецот во врска со потребата од повикување на полиција и
 - веднаш ја известува Општинската изборна комисија
- Кога редот и мирот се повторно воспоставени се грижи полицијата да го напушти гласачкото место
 - Комуницира со овластените претставници, набљудувачите и новинарите само за ТЕХНИЧКИ ИНФОРМАЦИИ ОКОЛУ ИЗБОРНИОТ ПРОЦЕС (на пр. број на запишани избирачи во изводот од Избирачкиот список, податоци за излезноста на гласачите до моментот на давањето на изјавата и слично).
- За информации поврзани со прашања за текот на гласањето и изборниот процес, новинарите се упатуваат во ДИК.

За време на затворањето на гласачкото место

- Во 19:00 часот го затвора избирачкото место,
 - Доколку има гласачи кои чекаат во ред ќе определи еден член на избирачкиот одбор кој ќе застане на крај на редот од избирачите кои се затекнале пред објектот за гласање.
- Го печати извештајот од УБИГ.
- Податоците од извештајот од УБИГ ги внесува во соодветните рубрики во Записниците (Образец бр. 16)
- Ќе го затвори отворот на гласачките кутии
- Ќе се увери дека по гласањето на последниот избирач, на гласачкото место се присутни само лицата кои се овластени за тоа
- Го забележува времето на затворање на гласачкото место во Записниците (Образец16), во соодветната рубрика.
- **Во Дневникот за евиденција на настани:**
- го забележува времето на затворање на гласачкото место
- ги забележува имињата на присутните овластени претставници и набљудувачи
- го приложува испечатениот извештај од УБИГ.

За време на пребројување на гласовите

- Се утврдува вкупниот број на избирачи кои гласале преку пребројување на потписите и отпечатоците во Избирачкиот список. Овој број се запишува и во Записниците (**Обрасци број 16**).
- Ги прашува овластените претставници на подносителите на листи дали имаат забелешки за постапката за гласање, и доколку имаат ги внесува забелешките во Записниците (**Обрасци број 16**), во делот за забелешки за постапката за гласање.
- Се грижи за почитување на пропишаната процедура за сумирање и утврдување на резултатите
- Во Записниците (**Обрасци број 16**), ги внесува податоците кои се утврдуваат во постапката за порамнување на гласачките ливчиња. (Види: Порамнување на гласачки ливчиња.)
- Проверува дали бројот на сигурносните пластични ленти со кои по завршувањето на гласањето се затворени гласачките кутии се совпаѓа со бројот на лентите со кои се запечатени гласачките кутии, а кои броеви веќе се запишани во Дневникот.
 - Ако броевите се совпаѓаат, тоа го забележува во Дневникот.

- Ако тие не се совпаѓаат, тоа го внесува во Записниците (Обрасци број 16) во дел VI – Забелешки, и за тоа ја известува Општинската изборна комисија И ПРОДОЛЖУВА СО ПОСТАПКАТА ЗА ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ.
- Ја ОТВОРА ГЛАСАЧКАТА КУТИЈА. Во случај која се спроведуваат два вида на избори во еден ден, ги ОТВОРА гласачките кутии една по една.
- (Со ждрепка се утврдува кој од членовите на избирачкиот одбор ќе ги вади гласачките ливчиња од кутијата, ќе ги отвора и ќе му ги дава на претседателот.)
- Претседателот секое гласачко ливче им го покажува на присутните.
- Секое гласачко ливче го става на посебно купче за подоцна да се пребројат гласовите.
- Ги пребројува гласовите на секој кандидат или листа.
- Го пополнува дел V од Записниците (Обрасци бр.16) со резултатите добиени при пребројувањето.

За време на пакување на материјалот

Се грижи за правилно распоредување на целокупниот материјал во соодветните пакувања. Ја следи техниката за пакување на материјалот така како што е опишана во делот од овој прирачник „Пакување на изборниот материјал“, и го следи **Упатството и Прирачникот за начинот на ракување и примопредавање на уредите за биометриска идентификација на гласачите.**

5.2. ПРИЕМ И ОБЕЗБЕДУВАЊЕ НА ИЗБОРНИОТ МАТЕРИЈАЛ

- ✓ Општинската изборна комисија го известува избирачкиот одбор за точното време на предавањето на материјалот
- ✓ За примопредавањето на материјалот се составува записник. (Образец број 14).
- ✓ На примопредавањето на материјалот задолжително присуствуваат претседателот и членовите на ИО
- ✓ Веднаш по приемот, членовите на избирачкиот одбор треба детално да го проверат бројот на добиените гласачки ливчиња!!!

ВО ОТСУСТВО НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР, СИТЕ НАВЕДЕНИ АКТИВНОСТИ ГИ ИЗВРШУВА ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР!

ПОСТАПКА (ФОРМУЛА) ЗА ПРЕБРОЈУВАЊЕ НА ДОБИЕНИТЕ ИЗБИРАЧКИ ЛИВЧИЊА:

- Гласачките ливчиња ги добивате во кочан.
- Секој кочан, и самите гласачки ливчиња, имаат различна позадина, во зависност од тоа дали се за избор на Претседател на државата или за избор на пратеници во Собранието
- Секое гласачко ливче има сериски број.
- Серискиот број е испечатен на делот од гласачкото ливче кој останува на кочанот (види ја сликата 1!).
- На 24 април ќе добиете еден кочан со гласачки ливчиња. На 8 мај добивате два кочани со гласачки ливчиња: еден кочан за избор на Претседател и еден кочан за избор на пратеници во Собранието.
- **ПРОВЕРЕТЕ ГО КОЧАНОТ ВНИМАТЕЛНО ЕДЕН ПО ЕДЕН!**
- Искористете ги сериските броеви за да проверите колку гласачките ливчиња сте добиле во кочанот
- Од серискиот број наведен на кочанот на последното ливче се одзема серискиот број наведен на кочанот на првото ливче и разликата се зголемува за +1 според следната формула:

ПРИМЕР:

сериски број на последното ливче	-	сериски број на првото ливче	+ 1 =	вкупен број на гласачки ливчиња
2.035	-	1.501	+ 1 =	535

- Бројот на гласачки ливчиња мора да се совпаѓа (да е ист) со бројот на избирачи запишани во изводот од Избирачкиот список за соодветното гласачко место.

Пример: Ако на избирачкиот список има 535 избирачи, тогаш треба да добиете 535 гласачки ливчиња.

Слика 1

Право да присуствуваат на примопредавањето на изборниот материјал имаат:

1. овластените претставници на подносителите на листите (тие имаат право да дадат забелешки кои ќе бидат евидентирани во записникот (Образец број 14)
2. акредитираните набљудувачи
3. новинарите

✓ Припадниците на полицијата го обезбедуваат приемот на материјалот, гласачкото место, избирачкиот одбор и сите лица присутни на приемот на изборниот материјал

✓ По завршувањето на приемот на материјалите просторијата се заклучува до денот на гласањето

ВИДОВИ ИЗБОРЕН МАТЕРИЈАЛ

ДОВЕРЛИВ ИЗБОРЕН МАТЕРИЈАЛ	НЕДОВЕРЛИВ ИЗБОРЕН МАТЕРИЈАЛ
<ol style="list-style-type: none"> 1. Техничка опрема (Уред за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ SVT 5008 со MRZ читач) кој вклучува заштитна кутија, термален принтер со хартиена ролна, додатоци – кабли и посебни картички за активирање на уредот (слика 8); 2. Блок со гласачки ливчиња според изводот од Избирачкиот список (кочан); 3. Потпишан извод од Избирачкиот список за гласачко место (слика 2); 4. Посебен извод од Избирачкиот список за граѓаните кои се на привремена работа или престој во странство; 5. Дневник за евиденција на настани на гласачкото место; 6. УВ мастило (ултра - виолетово мастило) во вид на спреј за обележување на гласачите кои гласале (слика 4); 7. УВ ламба за проверка (слика 7); 8. Графитно перниче (слика 3); 9. Печат со бројот на гласачкото место 10. Обрасци на записници: <ul style="list-style-type: none"> - за предавање на изборниот материјал од ОИК на ИО (Образец број 14); - за предавање/ враќање на УБИГ од ОИК на ИО / и обратно (Образец број 14а); - за утврдената состојба на просторијата за гласање, изборниот материјал, гласачките кутии и функционалноста на УБИГ од избирачкиот одбор, (Образец број 15); - за гласање, сумирање и утврдување на резултатот од 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Гласачки паравани; 2. Листа на кандидати (Информативен постер); 3. Гласачки кутии (слика 5); 4. Нумерирани пластични сигурносни ленти за запечатување доверливиот изборен материјал (слика 6); 5. Пликови за пакување за важечките гласачки ливчиња за секоја листа на кандидати посебно; 6. Плик за неважечки гласачки ливчиња; 7. Бел мат плик за сите искористени гласачки ливчиња; 8. Бел мат плик за неискористени гласачки ливчиња и кочанот од искористените; 9. Плик за изводите од избирачкиот список; 10. Плик за Дневникот за евиденција и испечатените извештаи од УБИГ; 11. Пластични вреќи, големи, просирни, обележани со налепница за транспорт на доверливиот материјал; 12. Шаблон, Браева азбука 13. Граничник; 14. Соодветни батерии за секоја УВ ламба 15. Друг недоверлив материјал во кој спаѓаат: <ul style="list-style-type: none"> - пенкала; - обичен маркер; - линијар; - беџови за членовите на ИО; - повеќе јазично упатство за гласање;

Избирачкото место, (Образец број 16);

- Посебен записник за гласање по листа на кандидат за избирачи кои се на издржување казна затвор или се во притвор во Казнено поправна установа/дом (Образец број 18);

- Посебен записник од гласањето по листа на кандидат за избирачи кои гласаат во Посебна установа за вонсемејно згрижување (Образец бр. 31);

- Посебен записник од гласањето по листа на кандидат за избирачите со статус внатрешно раселени лица (образец број 19);

- за предавање на записникот за гласање и другиот изборен материјал од ИО на ОИК (Образец број 20);

- за предавање на записниците за гласање и другиот изборен материјал од ОИК на ДИК (Образец број 22);

- Образец за утврдување на потребата за повикување на полиција;

- Образец за неможност за остварување на гласачко право по чл.107 од ИЗ;

11. Декодер за претседател на ОИК, се доставува од ДИК;

12. Код за внесување на резултати во софтвер за резултати за претседател на ОИК, се доставува од ДИК;

- друг материјал потребен за гласање.

Слика 2

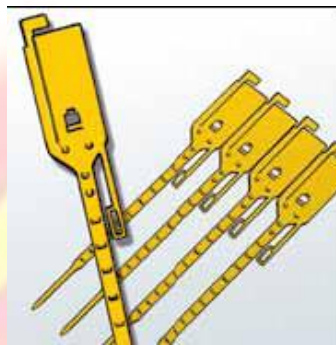
Слика 3

Слика 4

Слика 5

Слика 6

Слика 7

Слика 8

НАПОМЕНА:

Начинот на примопредавање на УБИГ и картичките, како и чувањето и ракувањето со истите е уредено во поглавје 7.5 од овој Прирачник.

5.3. УРЕДУВАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

ЗАБРАНА ЗА ПРОПАГАНДА:

- ✓ Отстранете ги сите пропагандни материјали (постери, летоци и сл).
 - од просторијата каде е сместено гласачкото место
 - надвор во блиската околина во радиус од 100 метри на гласачкото место

ИНФОРМИРАЊЕ НА ГЛАСАЧИТЕ:

На видно место залепете ги информативните материјали за сите гласачи да можат полесно да се ориентираат во просторот:

- ✓ Залепете го знакот со бројот на гласачкото место на влезот од просторијата каде што ќе се гласа (доколку во еден објект има две или повеќе гласачки места нивниот реден број се означува и на секоја просторија што е определена за гласање)
- ✓ Истакнете ги листите на кандидати на видно место за гласачите
- ✓ Истакнете го описот на избирачкото место (со адреси)
- ✓ Поставете ги сликовитите прикази на чекорите од постапката за гласање на соодветните позиции
- ✓ Упатството за гласање поставете го на место кое ќе им овозможи на сите новодојдени избирачи да го забележат и да го прочитаат
- ✓ Во изборен ден во кој се спроведуваат два изборни процеси, обележете ја секоја гласачка кутија со соодветното обележје
 - за Претседател на државата,
 - за пратеници во Собранието.

ОРГАНИЗИРАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

- ✓ Распоредете ги масите или клупите на начин кој обезбедува непречено гласање
- ✓ Внимавајте да има доволно растојание за да можат лицата со помагала да се движат внатре во просторијата!

ЗА ОВЛАСТЕНИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ И НАБЉУДУВАЧИ ОБЕЗБЕДЕТЕ ПОЗИЦИЈА ОД КОЈА ЌЕ ИМААТ ЦЕЛОСНА ПРЕГЛЕДНОСТ НА ЦЕЛОКУПНИОТ ПРОЦЕС.

За нив е ДОЗВОЛЕНО:

- од непосредна близина да го следат утврдувањето на идентитетот на гласачите
- несметано да ја набљудуваат постапката за гласање,
- без да ја нарушуваат тајноста на гласањето – единствено да немаат увид во просторот зад гласачките паравани.

- ✓ Поставете ги гласачките паравани за да се обезбеди тајност и никој да не може да види како избирачот го пополнува гласачкото ливче
- ✓ Задолжително поставете го параванот за лица со инвалидска количка и внимавајте да има доволно простор лицето со количка да влезе зад параванот!

1. Утврдување на идентитет со л.к. или пасош
2. Биометриска идентификација на гласачот
3. Потпишување во извод од ИС
4. Издавање гласачки ливчиња

6. Овластени претставници и акредитирани набљудувачи

6. Уредено гласачко место (стрелките го означуваат движењето на гласачите)

5.4. ИЗБИРАЧИ КОИ ГЛАСААТ НА ДЕНОТ ПРЕД ИЗБОРИТЕ

Постојат ЧЕТИРИ групи на избирачи кои гласаат еден ден пред денот на изборите:

- 1) Немоќни или болни лица и лица во куќен притвор,
- 2) Лица кои се наоѓаат на издржување казна затвор или се во притвор,
- 3) Внатрешно раселени лица, и
- 4) Лица кои за време на изборите се згрижени во установи за вонсемејна грижа.

5.4.1. Гласање на немоќни или болни лица или лица во куќен притвор

КОИ ЛИЦА МОЖАТ ДА ГЛАСААТ ДЕН ПРЕД ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ НА ПРИЈАВЕНА АДРЕСА?

ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА ПОДГОТВУВА ЛИСТА НА НЕМОЌНИ ИЛИ БОЛНИ ЛИЦА И СПИСОК НА ЛИЦА КОИ СЕ ВО КУЌЕН ПРИТВОР КОИ ЌЕ ГЛАСААТ ВО СВОИТЕ ДОМОВИ.

ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА ОВИЕ ЛИСТИ ГИ ДОСТАВУВА ДО ИЗБИРАЧКИТЕ ОДБОРИ.

САМО ЛИЦАТА КОИ СЕ НАОЃААТ НА ЛИСТИТЕ ЌЕ МОЖАТ ДА ГЛАСААТ ЕДЕН ДЕН ПРЕД ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ!

КОЈ ГО СПРОВЕДУВА ГЛАСАЊЕТО ЗА НЕМОЌНИТЕ ИЛИ БОЛНИТЕ ЛИЦА?

Гласањето за овие лица ќе го спроведе Избирачкиот одбор каде лицето е запишано во изводот од избирачкиот список за соодветното избирачко место. Гласањето се спроведува на адресата која ја пријавил гласачот и може да се разликува од адресата во документот за лична идентификација. Пријавената адреса за гласање мора да биде на територијата на соодветната општина.

ШТО ТРЕБА СО СЕБЕ ДА ПОНЕСЕ ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ЗА ДА ГО СПРОВЕДЕ ГЛАСАЊЕТО НА НЕМОЌНИТЕ ИЛИ БОЛНИТЕ ЛИЦА?

- 1) Извод од Избирачкиот список,
- 2) УВ ламба,
- 3) УВ спреј,
- 4) печат со број на избирачкото место,
- 5) гласачки ливчиња за избор на Претседател на Републиката (колку што гласачи има на листата добиена од Општинската изборна комисија),
- 6) гласачки ливчиња за избор на пратеници во Собранието (колку што гласачи има на листата добиена од Општинската изборна комисија),
- 7) празни мали пликови (за секое откинато гласачко ливче по еден плик),
- 8) една од добиените гласачки кутии (ЗАПЕЧАТЕНА СО СИГУРНОСНИ ЛЕНТИ!),
- 9) перниче за отпечаток од прсти (за случај некој од гласачите - болни и немоќни да е неписмен),
- 10) граничник, и
- 11) Шаблони со Браева Азбука

НАПОМЕНА: Пред да се откинат гласачките ливчиња, избирачкиот одбор проверува дали гласачите кои се евидентирани на списокот подготвен од

**КОЈА Е ПОСТАПКАТА
ЗА ГЛАСАЊЕ НА
НЕМОЌНО ИЛИ БОЛНО
ЛИЦЕ?**

ОИК, ги има во изводот до Избирачкиот список за тоа гласачко место. Потоа, избирачкиот одбор ги откинува гласачките ливчиња од кочаните. Со себе носи онолку ливчиња колку што гласачи има на листата!

За спроведување на гласањето на оваа категорија на лица, не се користи техничка опрема за биометриска идентификација на гласачите, туку се користи УВ ламба и УВ спреј.

Што прави Избирачкиот одбор?

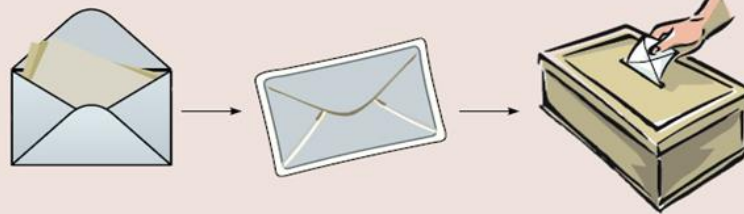
- Избирачкиот одбор ја запечатува гласачката кутија која ќе ја земе со себе
- Броевите од сигурносните ленти со кои е запечатена кутијата ги запишува во Дневникот
- Избирачкиот одбор оди во домот на гласачот.

ДРУГО ЛИЦЕ ОД ДОМАЌИНСТВОТО НА ГЛАСАЧОТ КОЕ НЕ СЕ НАОЃА НА ЛИСТАТА, НЕ МОЖЕ ДА ГЛАСА ВО СВОЈОТ ДОМ!

- Избирачкиот одбор ја следи оваа постапката за гласање:
 - Се проверува десниот палец на гласачот со УВ-ламбата и документот за лична идентификација на гласачот (1)
 - Гласачот се потпишува во изводот/изводите од избирачкиот список, зависно од тоа за кој вид на избори гласа (2)
 - На гласачот му се даваат гласачките ливчиња (3)
 - Се обележува ДЕСНИОТ ПАЛЕЦ на гласачот со УВ спреј (4), и
 - Гласачот го остварува своето право на глас (5).

НАПОМЕНА: Доколку гласачот нема десен палец, тогаш се обележува левиот палец, доколку гласачот нема палец на двете раце тогаш не се обележува, а ваквата ситуација се забележува во Дневникот за евиденција на настани.

- Избирачкиот одбор мора да му обезбеди тајност на гласачот при самиот чин на гласање.
- По извршеното гласање, гласачот го превиткува секое гласачко ливче и пред Избирачкиот одбор го става секое ливче во посебен празен плик (Ова се прави за да Избирачкиот одбор биде сигурен дека секое гласачко ливче е во посебен плик!)
- Гласачот го запечува секој плик и пликовите ги спушта во гласачката кутија која избирачкиот одбор ја носи со себе.

Превитканото гласачко ливче, гласачот го става во плик

Пликот го затвора и запечатува

Запечатениот плик го става во гласачката кутија

Избирачкиот одбор **нема работно време** при спроведувањето на ова гласање!

Избирачкиот одбор работи се додека **сите кои се на листата** за болни или немоќни не добијат можност да гласаат!

- ➔ Откако ќе заврши со работа, запечатената гласачка кутија со запечатените пликови од спроведеното гласање избирачкиот одбор ја остава на гласачкото место.
- ➔ ИО го напушта гласачкото место. Со тоа завршува работата на избирачкиот одбор за тој ден.

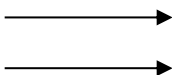
ОВЛАСТЕНИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ НА ПОДНОСИТЕЛИТЕ НА ЛИСТИ ИМААТ ПРАВО ДА ЈА СЛЕДАТ ЦЕЛАТА ПОСТАПКА ЗА ГЛАСАЊЕ НА ОВАА КАТЕГОРИЈА НА ЛИЦА!

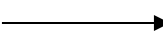
Како да постапи избирачкиот одбор во случај ако:

Гласачот кој е на листата за гласање НЕ ГО ПРОНАЈДЕТЕ на пријавената адреса	→	<ul style="list-style-type: none"> - Продолжете со спроведување на гласањето за останатите од листата. - ИО не се враќа во домот на ист гласач.
--	---	--

ДРУГО ЛИЦЕ ОД ДОМАЌИНСТВОТО на гласачот кој е на листата САКА ДА ГЛАСА во својот дом	←	Доколку тоа лице не е на листата добиена од Општинската изборна комисија, не може да гласа во својот дом.
---	---	---

Гласачот кој е на листата ОДБИВА ДА ГЛАСА во својот дом	→	ИО ќе го напушти домот на гласачот. Настанот ќе го евидентира во Дневникот.
--	---	---

Гласачот кој бил на листата, а не гласал во својот дом, ДОЈДЕ НА ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ и сака да гласа на гласачкото место		ИО нема да му дозволи да гласа.
---	---	--

Гласачот го има на листата добиена од Општинската изборна комисија, но ГО НЕМА ВО ИЗВОДОТ ОД ИЗБИРАЧКИОТ СПИСОК.		ИО нема да му дозволи да гласа. Ќе го упати (или некој член на домаќинството на немоќното или болното лице) во подрачното одделение на ДИК.
---	---	--

ШТО СО НЕУПОТРЕБЕНИТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА?

- ВО ДНЕВНИКОТ ЗА ЕВИДЕНЦИЈА НА НАСТАНИ ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ГИ ЗАБЕЛЕЖУВА ПРИЧИНИТЕ ПОРАДИ КОИ ГЛАСАЧКИТЕ ЛИВЧИЊА ОСТАНАЛЕ НЕУПОТРЕБЕНИ.
- НА ОВИЕ ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ИМ ГО ОТКИНУВА ДОЛНИОТ ДЕСЕН АГОЛ. ОВИЕ ЛИВЧИЊА ИО ГИ ЧУВА ВО ПОСЕБЕН ПЛИК.
- ПРИ СУМИРАЊЕТО НА РЕЗУЛТАТИТЕ НЕУПОТРЕБЕНИТЕ ЛИВЧИЊА СЕ ЕВИДЕНТИРААТ **ЗАЕДНО СО ОСТАНАТИТЕ НЕУПОТРЕБЕНИ ЛИВЧИЊА ОД ГЛАСАЊЕТО** НА ДЕНОТ НА ИЗБОРИТЕ

5.5. ГЛАСАЊЕ НА ЛИЦА КОИ СЕ НАОЃААТ НА ИЗДРЖУВАЊЕ КАЗНА ЗАТВОР ИЛИ СЕ ВО ПРИТВОР, ВНАТРЕШНО РАСЕЛЕНИ ЛИЦА И ЛИЦА КОИ НА ИЗБОРИТЕ СЕ ЗГРИЖЕНИ ВО УСТАНОВИ ЗА ВОНСЕМЕЈНА ГРИЖА

Еден ден пред денот определен за избори гласаат и овие категории на лица:

- ✓ Лицата кои на денот на гласањето се наоѓаат на издржување казна затвор или се во притвор гласаат во казнено поправните домови.
- ✓ Внатрешно раселените лица се избирачи кои се внатрешно раселени и гласаат во центрите за внатрешно раселени лица.
- ✓ Лицата кои за време на изборите се згрижени во установи за вонсемејна грижа, се избирачи кои гласаат во установите за вонсемејна грижа.

Изборите за овие категории на лица ги спроведува избирачкиот одбор од најблиското избирачкото место.

ЗА ГЛАСАЊЕТО СЕ ИЗВЕСТУВААТ И ОВЛАСТЕНИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ НА ПОДНОСИТЕЛИТЕ НА ЛИСТИТЕ ЗАРАДИ НИВНО ПРИСУСТВО НА ГЛАСАЊЕТО.

ПОСТАПКА ЗА ГЛАСАЊЕ

За спроведување на гласањето на овие категории на лица, не се користи уредот за биометриска идентификација на гласачите, туку се користи УВ ламба и УВ спреј.

- Избирачкиот одбор надлежен за гласањето поставува привремено гласачко место во казнено поправниот дом, центарот за внатрешно раселените лица и установата за вонсемејна грижа.
- Гласачкото место се ОТВОРА во 07:00 часот.

Како постапува избирачкиот одбор?

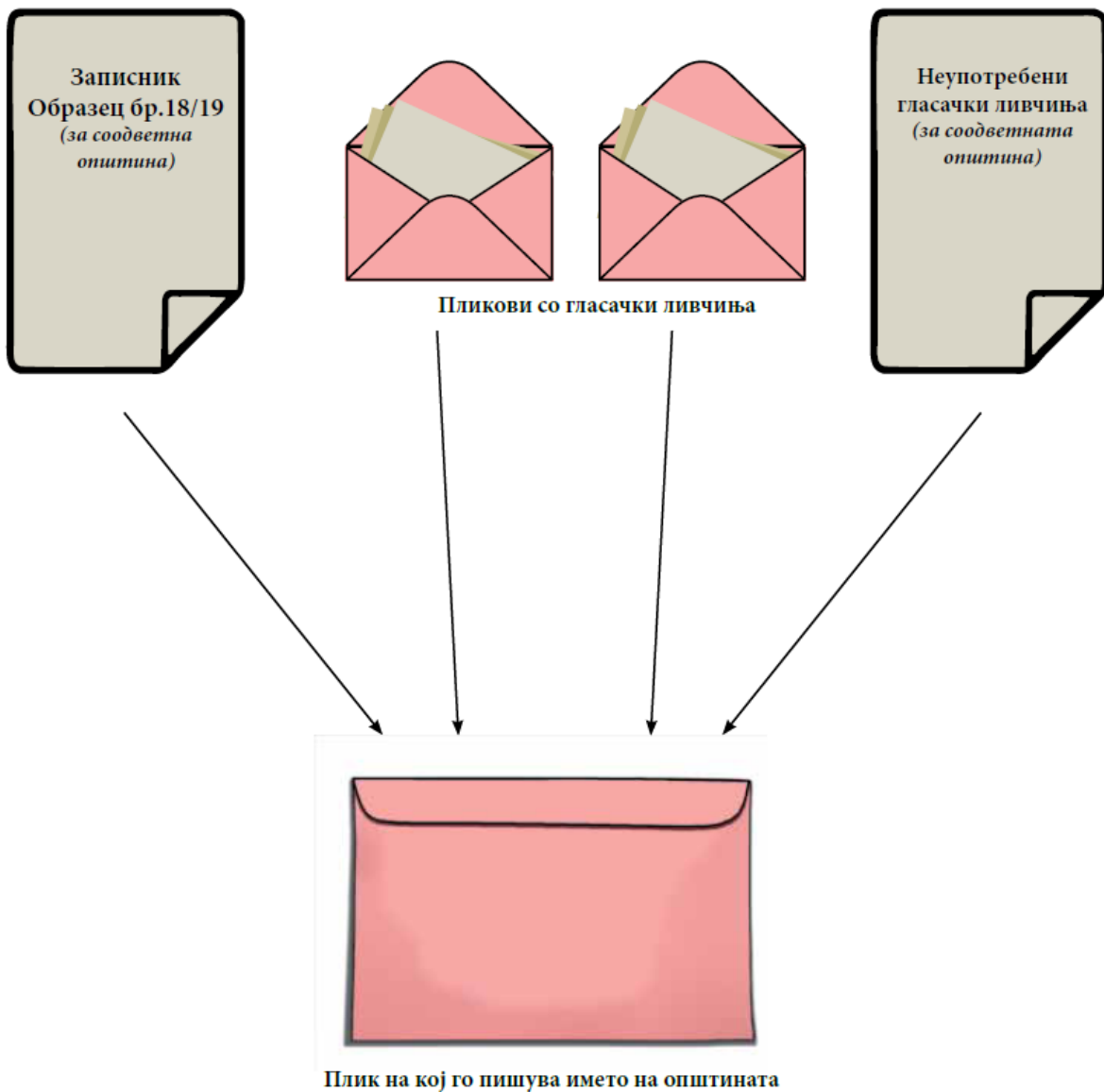
- Избирачкиот одбор ја следи следната постапка за гласање:
 - Се проверува десниот палец на гласачот со УВ-ламбата и документот за лична идентификација на гласачот (1)
 - Гласачот се потпишува во посебниот извод од избирачкиот список (2)
 - На гласачот му се даваат гласачките ливчиња (3)
 - Се обележува десниот палец на гласачот со УВ спрејот (4) и
 - Гласачот го остварува своето право на глас позади параванот за гласање (5).

НАПОМЕНА: Доколку гласачот нема десен палец, тогаш се обележува левиот палец, доколку гласачот нема палец на двете раце тогаш не се обележува, а ваквата ситуација се забележува во Дневникот за евиденција на настани.

НАПОМЕНА: За ова гласање, избирачкиот одбор добива посебени изводи од Избирачкиот список!

ВАЖНО : Заедно со секое гласачкото ливче, на гласачот му се дава и празен плик на кој е наведена општината каде што гласачот има живеалиште.

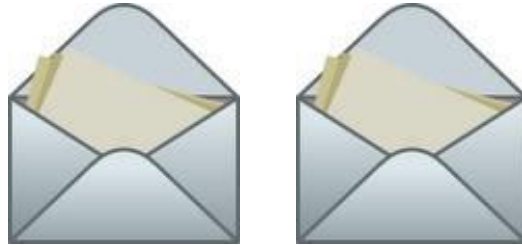
- По завршеното гласање, гласачот го превиткува секое гласачкото ливче и го става во посебен празен плик.
- Гласачот го затвора пликот и го спушта во гласачката кутија.
- Гласачкото место се затвора во 19 часот.
- По завршување на гласањето избирачкиот одбор ги поништува неупотребените гласачки ливчиња на начин што им го откинува долниот десен агол и ги става во посебни пликови на кои е наведена општината и се означува со ознака НЕУПОТРЕБЕНИ ЛИВЧИЊА, и на пликот го наведува бројот на неупотребени гласачки ливчиња
- Потоа, избирачкиот одбор ја отвора гласачката кутија, ги селектира пликовите по општини (без да ги отвори) и составува записник (Образец бр.18) за секоја општина.
- Неотворените пликови со употребени гласачки ливчиња, пликот со неупотребени гласачки ливчиња, посебниот извод од Избирачкиот список и записниците се пакуваат во голем плик за секоја општина посебно и на пликот се наведува името на соодветната општинска изборна комисија
- Вака спакуваниот гласачки материјал, избирачкиот одбор го предава на Општинската изборна комисија од која го добил материјалот

За ова гласање избирачкиот одбор составува посебен записник:

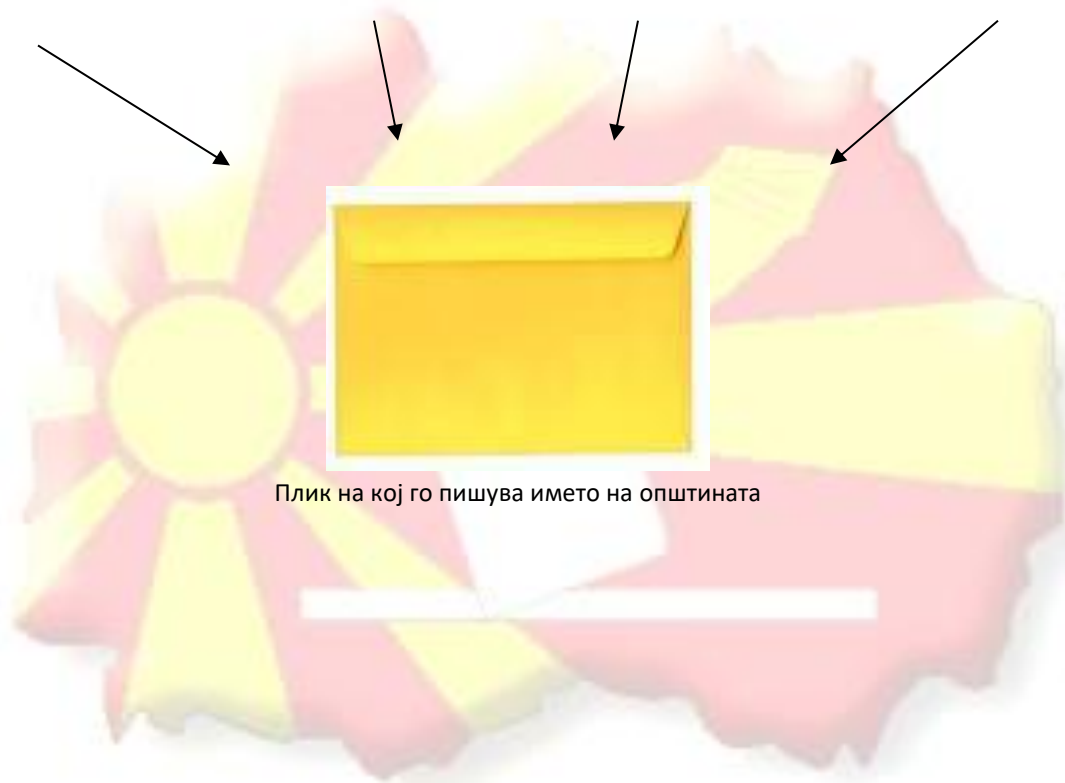
- Посебен записник од гласањето за избирачите на издржување на казна затвор или во притвор (Образец број 18Б, 18В, 18Г и 18Д) и
- Посебен записник од гласањето за избирачите со статус внатрешно раселени лица (Образец број 19Б, 19В, 19Г и 19Д).

Записник
Образец
бр.18/19
(за
соодветна
општина)

Пликови со гласачки ливчиња

Неупотребени
гласачки
ливчиња
(за
соодветната
општина)

Плик на кој го пишува името на општината

5.6. ПРЕД ДА ЗАМИНЕТЕ ОД ГЛАСАЧКОТО МЕСТО:

- ✓ Проверете уште еднаш дали гласачкото место е уредено на начин кој ќе овозможи непречено спроведување на гласањето.
- ✓ Уверете се дека секој член на избирачкиот одбор ги разбира своите обврски за гласањето.
- ✓ На крај, пред да го напуштите гласачкото место:

Ставете ги доверливите материјали во големата просирна пластична вреќа за доставување на доверливи материјали, затворете ја и ставете ја во една од гласачките кутии. Гласачката кутија запечатете ја со нумерирана сигурносна пластична лента. Внесете го бројот на нумерираната сигурносна пластична лента во Дневникот. Во присуство на полицијата затворете и заклучете ги прозорците и вратата.

ВАЖНО: Во оние гласачки места во кои нема услови изборниот материјал да биде оставен во посебна просторија која може да се заклучи, изборниот материјал задолжително се остава на чување во просторијата на општинската изборна комисија.

6. ДЕН НА ИЗБОРИ

На денот на изборите, ангажманот на секој член на избирачкиот одбор треба да ја обезбеди тајноста на гласањето за секој гласач, но и интегритетот, сигурноста, транспарентноста и мирното одвивање на изборниот процес. Избирачкиот одбор со својата работа треба да придонесе да се изгради завидно ниво на доверба во изборниот процес.

ЦЕЛ на ова поглавје е да го подготви избирачкиот одбор за правилно:

- 1) спроведување на постапката за гласање,
- 2) броење на гласовите и
- 3) сумирање на резултатите од гласањето.

6.1. ПОДГОТОВКИ ПРЕД ПОЧЕТОКОТ НА ГЛАСАЊЕТО

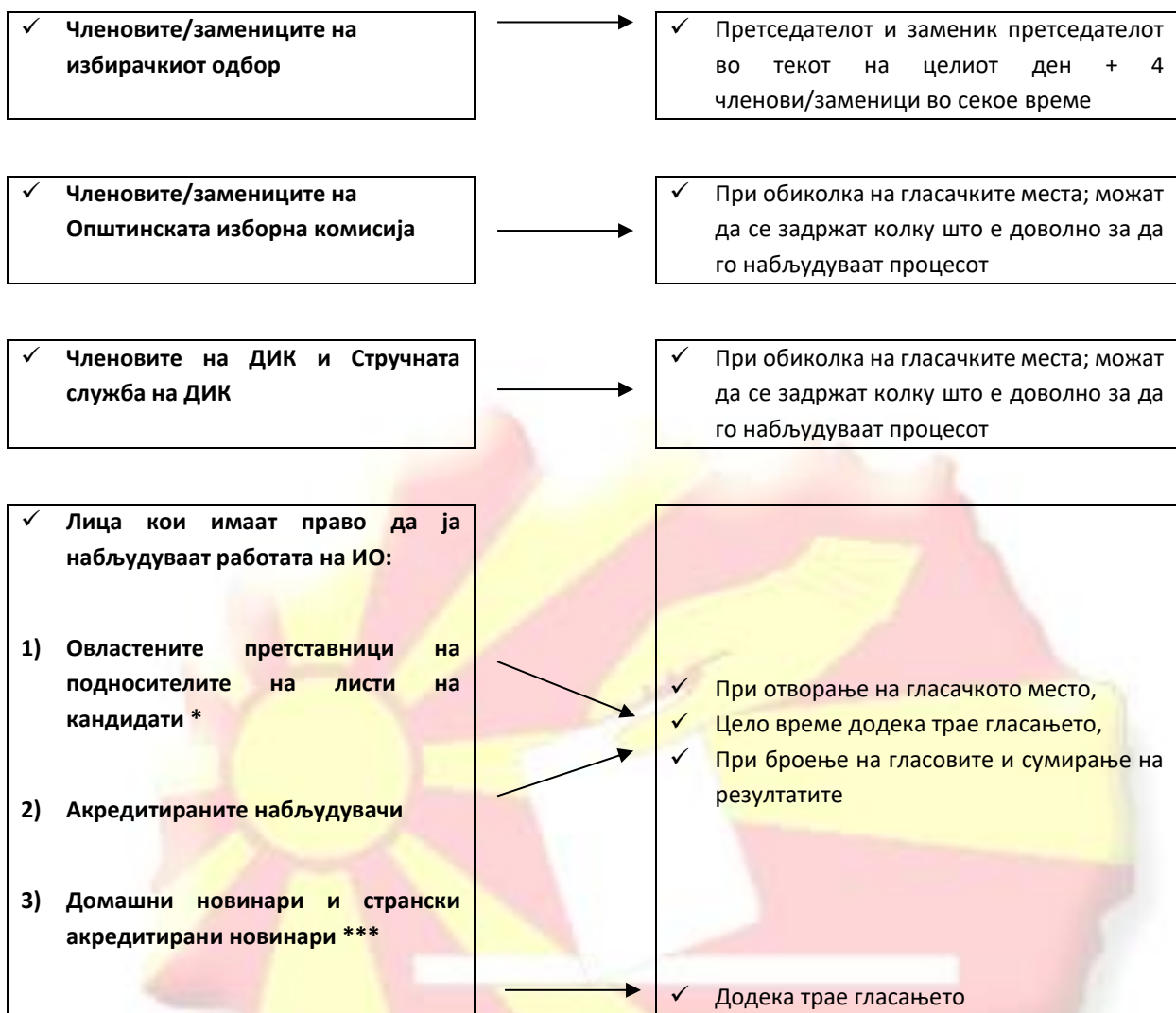
Време:	Активност:
6:00 ч.	<ul style="list-style-type: none">• Секој член на избирачкиот одбор пристига во гласачкото место
6:05 ч.	<ul style="list-style-type: none">• Ако некој член на избирачкиот одбор е отсутен, претседателот ја известува Општинската изборна комисија
6:10 ч.	<ul style="list-style-type: none">• Претседателот на избирачкиот одбор го повикува претставникот на полицијата да им се придружи во гласачкото место, и да присуствува при отварањето и увидот во просторијата
6:10 – 6:20 ч.	<ul style="list-style-type: none">• ИО врши увид во просторијата и го пополнува Записникот (Образец бр.15)
<ul style="list-style-type: none">❖ При отварањето на гласачкото место, покрај стандардната проверка на просторијата и целокупниот доверлив и недоверлив изборен материјал се врши и проверка на функционалноста на УБИГ.❖ Проверката на функционалноста на УБИГ се врши на начин што истиот се вклучува, се најавува лицето кое управува со УБИГ, се избира јазик за работа на УБИГ и се печати извештај со моменталната состојба на податоците во УБИГ.❖ УБИГ на екранот ги прикажува следните информации :<ul style="list-style-type: none">- Избори (наслов) и датум на избори- Моментално време- Општина- Број на избирачко место- Вкупно регистрирани гласачи- Вкупно гласачи кои гласале (потврда дека е нула како што е евидентирано на уредот)- Вкупно гласачи кои гласале и успешно се верификувани со отпечаток на прст (потврда дека е нула како што е евидентирано на уредот)- Распределба по род на гласачите кои гласале (т.е. нула мажи и нула жени).❖ УБИГ за информациите од став (4) од овој член печати посебен извештај.❖ Податоците од печатениот извештај задолжително се внесуваат во Записникот (образец бр.15) за	

<p>утврдената состојба на просторијата за гласање, изборниот материјал и гласачките кутии од Избирачкиот одбор за гласачко место, а печатениот извештај се приложува во дневникот за евиденција на настани.</p> <p>❖ УБИГ дава податоци за одзивот на гласачите за време на гласањето, во временски интервал не подолг од два часа.</p>		
6:20 – 6:30 ч.	<ul style="list-style-type: none"> • Уредување на гласачкото место 	
6:30 ч.	<ul style="list-style-type: none"> • Претседателот на избирачкиот одбор ги покажува празните гласачки кутии и броевите на нумерираниите сигурносни пластични ленти (Присутни се сите членови на ИО, овластените претставници на подносителите на листи на кандидати, набљудувачи и новинари) • Броевите на лентите ги внесува во дневникот. 	
6:35 ч.	<ul style="list-style-type: none"> • Претседателот на налепниците го пишува бројот на избирачкото место и ги лепи на едната страна од секоја гласачка кутија • На секоја кутија го лепи соодветното обележје, согласно со позадината на гласачките ливчиња 	
6:35 – 6:50 ч.	<ul style="list-style-type: none"> • Пред да се запечатат кутиите, доколку избирачкиот одбор претходниот ден спровел гласање во домовите на болни и немоќни лица/лица во куќен притвор: <ul style="list-style-type: none"> - се ОТВОРААТ запечатените пливки со гласачки ливчиња - без да може да се види за кого е гласано, едно по едно ливчињата се спуштаат во соодветната кутија - бројот на овие гласачки ливчиња се запишува во Записникот (Обрасци број 16), <u>дел III, во соодветната рубрика.</u> - На истиот начин се постапува и со гласачките ливчиња од спроведеното гласачње на лица во домашен карантин и самоизолација. 	
6:50 – 6:55 ч	<ul style="list-style-type: none"> • Се запечатуваат гласачките кутии (се протнуваат сигурносните пластични ленти низ страничните дупки од капакот на гласачките кутии и цврсто се затегнуваат) 	
6:55 – 7:00 ч.	<ul style="list-style-type: none"> • Броевите на сигурносните ленти се запишуваат во Дневникот за евиденција на настани 	

Гласачкото место се отвора во 07:00 часот. Времето на отворањето на гласачкото место се внесува во Записникот (Обрасци број 16), дел II, во соодветната рубрика и во Дневникот за евиденција на настани.

6.2. ЛИЦА КОИ МОЖАТ ДА БИДАТ ПРИСУТНИ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

✓ Гласачите	→	✓ Не смеат да се задржуваат подолго од времето потребно за гласање
-------------	---	--

***ОВЛАСТЕНИ ПРЕТСТАВНИЦИ НА ПОДНОСИТЕЛИТЕ НА ЛИСТИ НА КАНДИДАТИ**

Овластените претставници на подносителите на листи на кандидати се легитимираат пред избирачкиот одбор така што ги покажуваат:

- ✓ **БЕЏОТ** издаден од општинската изборна комисија и
- ✓ Документ за лична идентификација

ЗАБЕЛЕШКИ од овластените претставници:

ОВЛАСТЕНИТЕ ПРЕТСТАВНИЦИ МОЖАТ ДА БАРААТ НИВНИТЕ ЗАБЕЛЕШКИ ДА СЕ ВНЕСАТ ВО ЗАПИСНИКОТ. ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР Е ДОЛЖЕН ДА ГО ОВОЗМОЖИ ТОА!

Овластените претставници НЕ СМЕАТ:

- да користат извод од избирачкиот список за контрола на избирачите,
- да носат партиски симболи на гласачкото место.

** АКРЕДИТИРАНИ НАБЉУДУВАЧИ

Акредитираните набљудувачи (домашни и меѓународни) се легитимираат со:

- ✓ **БЕЏОТ** за набљудувачи кој го издава ДИК, а тие се должни да го имаат на себе и
- ✓ Документ за лична идентификација.

Набљудувачите имаат право да бараат нивните забелешки да се се евидентираат во дневникот на избирачкото место.

*** НОВИНАРИ

ДОМАШНИТЕ новинари пред избирачкиот одбор се легитимираат со:

- ✓ **акредитација** издадена од неговата новинарска куќа, од Здружението на новинарите на Северна Македонија (ЗНМ) или од Македонската асоцијација на новинари (МАН) и
- ✓ документ за лична идентификација.

Како избирачки одбори важно е да соработувате со медиумите и да не ја попречувате нивната работа и известувањето за текот на изборниот ден.

СТРАНСКИТЕ акредитирани новинари се легитимираат со беџ издаден од ДИК.

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
ДРЖАВНА ИЗБОРНА КОМИСИЈА

ПРЕДВРЕМЕНИ ПАРЛАМЕНТАРНИ ИЗБОРИ 2011

СТРАНСКИ НОВИНАР

ИМЕ
ПРЕЗИМЕ

ВАЖНО – НЕ СМЕЕ ДА СЕ ПОПРЕЧУВА РАБОТАТА НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР

Доколку кој било овластен претставник, набљудувач или новинар ја попречува работата на ИО, ИО има право да побара тоа лице да го напушти гласачкото место. Доколку лицето доброволно не го стори тоа, ИО треба да повика полиција. Секое отстранување на лице од гласачкото место избирачкиот одбор го забележува во Дневникот за евиденција на настани.

6.3. ГЛАСАЊЕ

Гласањето започнува во 07:00 часот и трае непрекинато до 19:00 часот.

ШТО ДОКОЛКУ ГЛАСАЊЕТО ЗАПОЧНЕ ПОДОЦНА ОД 07:00 ЧАСОТ?

Ако:

Гласањето започнало пред 08:00 часот
Гласањето започнало помеѓу 08:00 и 10:00 часот
Гласањето не започнало до 10:00 часот

Тогаш:

Гласањето завршува во 19 часот
Гласањето се продолжува за онолку колку што траело одложувањето.
Се известува Општинската изборна комисија; Гласањето тој ден не се започнува.

МОЖЕ ЛИ ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ДА ГО ЗАТВОРИ ГЛАСАЧКОТО МЕСТО ПРЕД 19:00 ЧАСОТ?

Може, ако гласале сите избирачи запишани во изводот од Избирачкиот список.

Доколку тоа се случи, избирачкиот одбор го затвора гласачкото место и останува на гласачкото место до 19:00 часот, кога започнува со броење на гласовите. Ги повикува и овластените претставници и акредитираните набљудувачи.

Во никој случај избирачкиот одбор не го напушта гласачкото место, ниту изборниот материјал, и не отпочнува со броење на гласовите пред 19:00 часот!

КОЈ ИМА ПРАВО ДА ГЛАСА?

Секое лице кое:

- ✓ е запишано во изводот од избирачкиот список и
- ✓ поседува важечки документ за лична идентификација - лична карта или патна исправа, односно лична карта или патна исправа чија важност истекла во периодот од девет месеци до денот на одржување на изборите (од 24 јули 2023 година до 24 април 2024 година за Претседателските и од 8 август 2023 до 8 мај 2024 година за Парламентарните избори).

КОЕ ЛИЦЕ НЕ МОЖЕ ДА ГЛАСА?

Не може да гласа лице кое:

- ✓ не се наоѓа на изводот од избирачкиот список;
- ✓ не поседува соодветен документ за идентификација;
- ✓ доколку при проверка на личен документ и со помош на уредот за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ) се утврди дека гласачот претходно има гласано
- ✓ одбие да се идентификува со отпечаток од прст или одбие да се потпише на изводот од избирачкиот список.

КАКО ПОСТАПУВА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР СО ГЛАСАЧИТЕ КОИ НЕ МОЖАТ ДА ПРИСТАПАТ ВО ГЛАСАЧКОТО МЕСТО?

За избирачи-лица со попреченост, кои не можат да влезат односно пристапат во гласачкото место, избирачкиот одбор е должен на овие лица да им овозможи на соодветен начин да влезат односно пристапат во гласачкото место за да го остварат своето право на глас.

Доколку овие лица со себе не доведат лице кое ќе му помогне при влезот односно пристапот во гласачкото место, во таков случај избирачкиот одбор е должен да определи лица од редот на избирачите кои во тој момент се затекнале во гласачкото место да му помогнат на избирачот со посебни потреби да влезе односно пристапи во гласачкото место за да го оствари своето право на глас.

ВАЖНО: Државната изборна комисија во соработка со здруженија на граѓани за правата на лицата со посебни потреби изготвува материјали кои на лицата со попреченост им овозможуваат полесен пристап во изборниот процес (пр. Подвижни рампи, граничници за потпишување во избирачкиот список, шаблони со Браева азбука, постери со сликовити прикази на чекорите за гласање кои се ставаат пред секој член на ИО, и други материјали), Користете ги посебните материјали на соодветен начин, како што ќе ви бидат демострирани од страна на обучувачите од тимот за едукација на ДИК.

КАКО ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ГИ СОБИРА ПОДАТОЦИТЕ ЗА ОДЗИВОТ НА ГЛАСАЧИТЕ?

Податоците за одзивот на гласачите на секои два часа, Општинската изборна комисија ги доставува до Државната изборна комисија:

- 09:00 часот
- 11:00 часот
- 13:00 часот
- 15:00 часот
- 17:00 часот, и
- 18:30 часот

Во секој од определените часови, ИО дава податок за вкупниот број на излезени гласачи од почетокот на гласањето!

ИО МОРА ДА ДАДЕ И ПОДАТОЦИ ЗА ИЗЛЕЗНОСТА РАЗДЕЛЕНИ ПО ПОЛ: МАЖИ КОИ ГЛАСАЛЕ И ЖЕНИ КОИ ГЛАСАЛЕ.

Овие податоци, во вид на испечатен извештај, претседателот на ИО, односно неговиот заменик, ќе ги прибави од уредот за биометриска идентификација на гласачите (УБИГ).

Непосредно пред определените часови, претседателот на ИО:

- ☞ **треба да има** подготвена евиденција за тоа колку гласачи во гласачкото место веќе гласале, односно колку мажи и колку жени гласале;
- ☞ **Со помош на техничката опрема за биометриско идентификување на гласачите или преку пребројување на потписите и отпечатоците од прст во Избирачкиот список;**
- ☞ **Ќе добие** телефонски повик од Општинската изборна комисија, или на друг начин утврден од ОИК.
- ☞ **На Општинската изборна комисија ќе и го даде податокот за одзивот на гласачите.**
- ☞ **На 8 мај, кога ќе се спроведуваат паралелно Парламентарните и вториот круг од Претседателските избори, Избирачкиот одбор дава посеби податоци за двата вида на избори!!!**

6.4. ПОСТАПКА ЗА ГЛАСАЊЕ

Гласањето се врши лично на гласачките места при што избирачите пристапуваат да гласаат еден по еден.

За целото време додека трае гласањето, членот на избирачкиот одбор кој ги проверува документите за лична идентификација на гласачите:

- Седи, а по потреба и стои најблиску до влезот на гласачкото место.
- Го организира и контролира влегувањето и движењето на гласачите во гласачкото место
 - Се грижи да не се создаде гужва во гласачкото место,
 - Доколку е потребно го организира и редот на гласачи кои чекаат пред избирачкото место,
- Избирачите кои гласале ги упатува кон излезот на гласачкото место.

Процесот на гласање може да го поделиме во повеќе фази кои, прикажани сликовито, се одвиваат ИСКЛУЧИВО ПО СЛЕДНИОТ РЕДОСЛЕД:

1. Проверка на документите за лична идентификација,
2. Биометриска идентификација на гласачот,
3. Проверка и потпишување во изводите од Избирачкиот список,
4. Издавање на гласачки ливчиња, и
5. Гласање зад гласачките паравани.

ЧЕКОР 1: ПРОВЕРКА НА ДОКУМЕНТИ ЗА ЛИЧНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА

Членот на избирачкиот одбор кој ги проверува документите за лична идентификација го утврдува идентитетот на избирачите врз основа на нивните документи за лична идентификација.

Во оваа смисла, избирачите можат да го докажат својот личен идентитет **САМО СО** еден од следниве два документи:

- 1) **ВАЖЕЧКА ЛИЧНА КАРТА**,
- 2) **ВАЖЕЧКА ПАТНА ИСПРАВА** (пасош), издадени од надлежен орган на Република Северна Македонија,
- 3) **ЛИЧНА КАРТА ЧИЈА ВАЖНОСТ ИСТЕКЛА** ВО ПЕРИОДОТ ОД ДЕВЕТ МЕСЕЦИ ДО ДЕНОТ НА ОДРЖУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ, или
- 4) **ПАТНА ИСПРАВА (ПАСОШ) ЧИЈА ВАЖНОСТ ИСТЕКЛА** ВО ПЕРИОДОТ ОД ДЕВЕТ МЕСЕЦИ ДО ДЕНОТ НА ОДРЖУВАЊЕ НА ИЗБОРИТЕ.

НАПОМЕНА: НИКАКВИ ДРУГИ ДОКУМЕНТИ НЕ СМЕАТ ДА СЕ ПРИФАТАТ ЗА УТВРДУВАЊЕ НА ИДЕНТИТЕТОТ НА ИЗБИРАЧОТ (возачка дозвола, здравствена книшка, ученичка и студентска легитимација, ученичка книшка, индекс и сл.)

ВАЖНО: Претставниците на подносителите на листите и акредитираните набљудувачи можат од непосредна близина да го следат утврдувањето на идентитетот на избирачот!

Избирач без соодветен документ	→	<p>Не смее да гласа.</p> <p>Го упатува да донесе соодветен документ.</p>
Избирач со соодветен документ	→	<p>Постапката продолжува со следниот чекор: биометриско идентификување на гласачот.</p>

ЧЕКОР 2: БИОМЕТРИСКО ИДЕНТИФИКУВАЊЕ НА ГЛАСАЧОТ

- ❖ Личниот идентитет избирачот го докажува со важечка лична карта или важечка патна исправа односно лична карта или патна исправа чија важност истекла во периодот од девет месеци до денот на одржување на изборите, и отпечаток од прсти.
- ❖ Гласачот влегува во избирачкото место и покажува соодветен документ на членот на Избирачкиот одбор што ракува со УБИГ, а гласач кој нема личен документ или важноста на документот истекла пред 24 јули 2023 година за Претседателските, односно 8 август 2023 година за Парламентарните избори, нема да му биде дозволено да се идентификува со отпечаток од прст на УБИГ и нема да му се дозволи да гласа.
- ❖ Член на Избирачкиот одбор ја споредува фотографијата од личната карта или патната исправа со лицето на гласачот, а доколку утврди дека не е истото лице не му дозволува да се идентификува со отпечаток од прст на УБИГ и нема да му се дозволи да гласа.
- ❖ Избирачкиот одбор го потврдува идентитетот и врши проверка дали гласачот нема претходно гласано преку податоците од личната карта или патната исправа и со отчитување на отпечатоци од прсти кој треба да се совпаѓа со отпечатокот од прст на гласачот во електронскиот избирачки список за соодветното избирачко место во техничката опрема.
- ❖ Избирачкиот одбор го потврдува идентитетот и врши проверка дали гласачот нема претходно гласано на начин што од гласачот се зема отпечаток од показалецот од десната рака.
- ❖ Доколку гласачот нема десен показалец се зема отпечаток од показалецот од левата рака. Доколку на гласачот му недостигаат овие два прста се зема отпечаток од наредниот прст од десната рака и истото се евидентира во дневникот за евиденција на настани.
- ❖ Доколку гласачот нема две раце Избирачкиот одбор ја констатира состојбата со евидентирање во дневникот за евиденција на настани и гласачот се внесува во техничката опрема со пребарување преку неговиот единствен матичен број (ЕМБГ).

-
- ❖ УБИГ го чита отпечатокот од прстот и се обидува да најде совпаѓање со отпечатоците од прсти коишто се во електронскиот избирачки список за сите гласачи запишани на тоа избирачко место, додека не се најде совпаѓање. Доколку софтверот укаже дека квалитетот на отпечатокот е лош или слаб, софтверот на УБИГ тоа го третира како погрешно скенирање на отпечатокот и бара повторување на процесот на скенирање на истиот прст. Доколку не се најде совпаѓање на гласачот треба да му се скенира левиот показалец и процесот се повторува. Ако гласачот нема лев показалец, дава отпечаток од прст по соодветен редослед и тоа Избирачкиот одбор го евидентира во дневникот за евиденција на настани.
 - ❖ Кога избирачкиот одбор ќе констатира дека избирачот кој е запишан во избирачкиот список го докажал својот идентитет и утврдил дека избирачот нема претходно гласано и отпечатокот од прст се совпаѓа со отпечатокот во електронскиот избирачки список, на мониторот на уредот ќе се појават податоците од избирачкиот список на тој избирач. Ако гласачот претходно не гласал, информациите се прикажани со зелено.
 - ❖ Член на Избирачкиот одбор ја потврдува идентификацијата и гласачот е одбележан во системот дека гласал.
 - ❖ Доколку УБИГ не може да најде совпаѓање на отпечатокот од прсти со отпечатокот од прсти на гласачот во електронскиот избирачки список, УБИГ сигнализира со жолта боја. Во тој случај Избирачкиот одбор пристапува кон утврдување на личниот идентитет на гласачот преку личната карта или патната исправа и проверува дали гласачот е запишан и дали е потпишан во печатениот избирачки список.
 - ❖ Избирачкиот одбор доколку утврди дека гласачот го има во печатениот извод од избирачкиот список и нема претходно гласано, гласачот се внесува во УБИГ преку отчитување на личниот документ на МРЗ скенерот или преку внесување на единствениот матичен број (ЕМБГ).
 - ❖ Доколку му се потврди идентитетот наведен преку постапката од претходните ставови на овој член гласачот става отпечаток од прст на УБИГ и Избирачкиот одбор ја

	<p>констатира состојбата со евидентирање во дневникот за евиденција на настани.</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Ако гласачот веќе бил одбележан во системот дека гласал, системот ги прикажува информациите со црвено и сигнализира со аларм и на истиот нема да му биде дозволено да гласа. ❖ Избирачкиот одбор на денот на гласањето нема да му дозволи да гласа на гласач кој се идентификувал преку отпечаток од прсти во УБИГ доколку утврди дека претходниот ден гласал како болно и немоќно лице, лице на кое му е изречена мерката куќен притвор, врз основа на потписот односно отпечаток на гласачот во избирачкиот список и евиденцијата за пријавени гласачи од претходниот ден. ❖ Избирачкиот одбор на денот на гласањето нема да му дозволи да гласа на гласач кој се идентификувал преку отпечаток од прсти во УБИГ доколку утврди дека претходниот ден не бил најден во својот дом или одбил да гласа врз основа на евиденцијата за пријавени гласачи од претходниот ден. <p>Ваквите случаи се евидентираат односно се внесуваат во Дневникот за евиденција на настани и во Образецот бр.16, во делот на забелешките.</p>
---	---

ЧЕКОР 3: ПРОВЕРКА И ПОТПИШУВАЊЕ ВО ИЗБИРАЧКИОТ СПИСОК

По потврдувањето на идентитетот на избирачот членот на ИО кој ракува со изводот од избирачкиот список:

- Проверува дали избирачот се наоѓа во изводот од Избирачкиот список.
- Избирачот кој го нема во изводот од Избирачкиот список го упатува:
 - во надлежното подрачно одделение/канцеларија на ДИК,
 - да ја посети интернет страницата: <http://izbirackispisok.gov.mk/> за да провери дали е запишан во Избирачкиот список и доколку е, во кое избирачко место може да гласа.

- Кога ќе утврди дека избирачот го има во изводот од Избирачкиот список:
 - Го заокружува редниот број пред името на избирачот во изводот од Избирачкиот список.
 - Му дава на избирачот да се потпише во списокот во графата до неговото име.

ВАЖНО: Членот на ИО кој ракува со изводот од избирачкиот список мора да внимава секој гласач да се потпише во графата за потпис кај неговото име и презиме! Заради тоа, секогаш користете го граничникот за потпишување!

На 8 мај, сите гласачи ќе можат да одлучат дали ќе гласаат само за еден или за двата вида на избори.

Гласачот секогаш се потпишува во изводот, односно изводите од Избирачкиот список за кои избори гласа!

Може да се случи еден гласач или гласачка да биде запишан/а во изводот за едниот вид, но не и за другиот вид на избори.

Во тој случај, избирачкиот одбор ќе му/и дозволи да гласа само за видот на избори за кои е запишан/а во Избирачкиот список.

*Доколку избирачот, кој се наоѓа во избирачкиот список, е неписмен или има физички недостаток, тогаш тој ќе стави **отпечаток од десниот показалец на местото резервирано за потпис**. За оваа цел се користи перниче за отпечатоци. Ако избирачот нема десен показалец тој ќе стави отпечаток од неговиот лев показалец, а доколку нема ни лев показалец не се става отпечаток. Ова се евидентира во Дневникот за евиденција на настани.*

- Го упатува избирачот кај членот кој издава гласачки ливчиња.
- Го задржува кај себе документот за лична идентификација додека избирачот не заврши со гласање.
- Му го враќа на избирачот документот за лична идентификација откако ќе ги спушти гласачките ливчиња во соодветните гласачки кутии.

Избирач кој не се наоѓа во изводот од Избирачкиот список	← →	<p>Го упатува во надлежното подрачно одделение или канцеларија на ДИК, односно општинската изборна комисија;</p> <p>Го упатува да ја посети интернет страницата: http://izbirackispisok.gov.mk/</p>
Избирач кој одбива да се потпише во изводот од Избирачкиот список	→	<p>Не смее да гласа.</p> <p>Го упатува да го напушти гласачкото место.</p>
Избирач кој се наоѓа во изводот од Избирачкиот список	→	<p>Се потпишува во Избирачкиот список;</p> <p>Го упатува кај членот кој издава гласачки ливчиња.</p>

ЧЕКОР 4: ИЗДАВАЊЕ НА ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА

Членот на избирачкиот одбор кој издава гласачки ливчиња:

- Одговорен е за кочаните со гласачки ливчиња во гласачкото место.
- Контролира, и го информира претседателот на избирачкиот одбор доколку во кочаните најде на оштетувања или печатни грешки.
- На 24 април, ќе откине од кочанот **едно ливче за еден гласач**.
- На 8 мај, кога ќе се спроведуваат два вида на избори, секој гласач **може да одлучи дали ќе гласа за двата или само за еден вид на избори**. Во секој случај, членот на ИО ќе откине за гласачот **едно ливче од кочанот за изборите за кои ќе гласа**.
- **ВНИМАВАЈТЕ:** Серискиот број останува на кочанот!!!
- **Става печат** со бројот на избирачкото место на предната страна на гласачкото ливче на одбележаното место за печат.
- Му го дава гласачко ливче на гласачот.
- На гласачот **му ја објаснува техниката на гласање**.

Членот на избирачкиот одбор кој издава гласачки ливчиња му објаснува на гласачот:

„Се гласа зад параванот за гласање, со заокружување на редниот број пред подносителот на листата на кандидати за којашто сакате да гласате и тоа исклучиво со хемиско пенкало во сина боја.

Потоа, превиткајте го гласачкото ливче така што никој нема да може да види за кого сте гласале.
 Доколку погрешите, нема да добиете друго гласачко ливче.
 Упатете се кон гласачките кутии и секое ливче пуштете го во соодветната кутија.
 Земете си го документот за лична идентификација.
 Напуштете го гласачкото место.“

Гласачко ливче, односно ливчиња се откинати, а гласачот одбил да ги земе

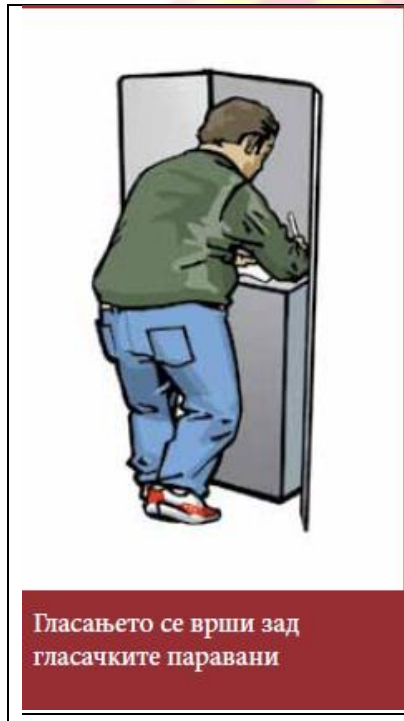

Им се кине долниот десен агол и на крајот се сумираат со останатите неупотребени гласачки ливчиња.

Во изводот од избирачкиот список до потписот на гласачот се става забелешка и потпис од претседателот на ИО и печат од избирачкото место. Овој потпис не се пребројува при порамнувањето.

Целата ситуација се опишува во дневникот за евиденција на настани.

ЧЕКОР 5: ГЛАСАЊЕ ЗАД ПАРАВАНИТЕ

Членот на избирачкиот одбор кој е одговорен за гласачките кутии:

- Се грижи зад еден гласачки параван да има само еден гласач, освен во случаите кога на гласачот му е потребна помош.
- Ги проверува гласачките паравани за да се осигури дека никој нема оставено пропаганден материјал или забелешки со името на некој од подносителите на листи на кандидати. Доколку има такви, истите ги отстранува.
- Ги проверува гласачките паравани за да се осигури дека има хемиско пенкало за гласање.

СЕКОЈ ГЛАСАЧ ГЛАСА САМОСТОЈНО ЗАД ПАРАВАНОТ!

ЕДЕН ГЛАСАЧ = ЕДЕН ГЛАС!

Нарушувањето на тајноста на гласањето е кривично дело во Република Северна Македонија

ЧЕКОР 6: СТАВАЊЕ НА СЕКОЕ ЛИВЧЕ ВО ГЛАСАЧКАТА КУТИЈА

Гласачкото ливче се става во гласачката кутија

Членот на избирачкиот одбор кој е одговорен за гласачките кутии:

- Се грижи секој гласач да пристапи кон гласачките кутии со превиткани гласачки ливчиња
- Ги контролира гласачките кутии за да се осигури дека секој избирач го става соодветното гласачко ливче превиткано во соодветната кутија.

МНОГУ ВАЖНО: Не смее да се дозволи гласачот да го напушти гласачкото место без да ги остави гласачките ливчиња во гласачките кутии!!!

Во случај кога гласачот кој добил гласачко ливче одбива да го стави гласачкото ливче во гласачката кутија веднаш се повикува полицијата да интервенира!!!

- По завршеното гласање, го упатува гласачот кај претседателот на ИО, кој на гласачот му го враќа документот за лична идентификација.

Избирач кој одбива да го остави гласачкото ливче во гласачката кутија

- Веднаш се повикува надлежниот припадник на полицијата;
- Случајот, заедно со личните податоци на избирачот, се запишува во **Дневникот за евиденција на настани**

6.5. НАЧИН НА КОРИСТЕЊЕ НА УРЕДОТ ЗА БИОМЕТРИСКА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ (УБИГ)

7.5.1. Лице кое управува со УБИГ

КОЈ УПРАВУВА СО УРЕДОТ?	СО УРЕДОТ ЗА БИОМЕТРИСКА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧОТ УПРАВУВА ЕДИНСТВЕНО ПРЕТСЕДАТЕЛОТ ИЛИ ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР КОИ ИМААТ ПОСЕБНИ КАРТИЧКИ КОИ СЕ ДЕЛ ОД ДОВЕРЛИВИОТ ИЗБОРЕН МАТЕРИЈАЛ И СЕ ЧУВААТ ВО ИЗБИРАЧКОТО МЕСТО.
ШТО ВО СЛУЧАЈ НА ОТСУСТВО НА ПРЕТСЕДАТЕЛОТ И ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИО?	Во случај на отсуство на претседателот и заменик претседателот на Избирачкиот одбор со уредот управува лице од Избирачкиот одбор избран од редот на администрацијата, определен со мнозинство гласови на присутните членови на Избирачкиот одбор.
КАДЕ СЕ ЗАБЕЛЕЖУВА ОВОЈ СЛУЧАЈ?	Овој случај задолжително се забележува во Дневникот за евиденција на настани, и тоа: <ul style="list-style-type: none">• се внесуваат податоци за лицето определено со мнозинство гласови,• податоци за временскиот период во кој истото управувало со УБИГ и• податоци за имателот на картичката.

7.5.2. Проверка на функционалноста на УБИГ

КОГА СЕ ВРШИ ПРОВЕРКА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА УБИГ?	ПРИ ОТВАРАЊЕТО НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО, ПОКРАЈ СТАНДАРДНАТА ПРОВЕРКА НА ПРОСТОРИЈАТА И ЦЕЛОКУПНИОТ ДОВЕРЛИВ И НЕДОВЕРЛИВ ИЗБОРЕН МАТЕРИЈАЛ СЕ ВРШИ И ПРОВЕРКА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА УБИГ.
КАКО СЕ ВРШИ ПРОВЕРКАТА НА ФУНКЦИОНАЛНОСТА НА УБИГ?	Проверката на функционалноста на УБИГ се врши на начин што истиот се вклучува, се најавува лицето кое управува со УБИГ, се избира јазик за работа на УБИГ и се печати извештај со моменталната состојба на податоците во УБИГ.
КОИ ИНФОРМАЦИИ ТРЕБА ДА ГИ ПРИКАЖЕ УБИГ НА ЕКРАНОТ?	УБИГ на екранот ги прикажува следните информации: <ul style="list-style-type: none">- Избори (наслов) и датум на избори- Моментално време- Општина- Број на избирачко место- Вкупно регистрирани гласачи- Вкупно гласачи кои гласале (потврда дека е нула ако што е евидентирано на уредот)

	<p>- Вкупно гласачи кои гласале и успешно се верификувани со отпечаток на прст (потврда дека е нула како што е евидентирано на уредот)</p> <p>- Распределба по род на гласачите кои гласале (т.е. нула мажи и нула жени).</p>
ШТО СО ТИЕ ИНФОРМАЦИИ?	УБИГ за овие информации печати посебен извештај.
ШТО ТРЕБА ИО ДА СТОРИ СО ТОЈ ИЗВЕШТАЈ?	Податоците од печатениот извештај задолжително се внесуваат во Записникот (образец бр.15) за утврдената состојба на просторијата за гласање, изборниот материјал и гласачките кутии од Избирачкиот одбор за гласачко место, а печатениот извештај се приложува во дневникот за евиденција на настани.
ДАЛИ УБИГ ДАВА ПОДАТОЦИ ЗА ОДЗИВОТ НА ГЛАСАЧИТЕ?	УБИГ дава податоци за одзивот на гласачите за време на гласањето, во временски интервал не подолг од два часа.

7.5.3. Идентификација со УБИГ

КОГА СЕ АКТИВИРА УБИГ ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ?	УБИГ СЕ АКТИВИРА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧИТЕ СО ЗАПОЧНУВАЊЕ НА ГЛАСАЊЕТО ВО ИЗБИРАЧКОТО МЕСТО.
КАКО ТРЕБА ДА ТЕЧЕ ПОСТАПКАТА ЗА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧОТ?	<ol style="list-style-type: none"> 1. Личниот идентитет избирачот го докажува со важечка лична карта или важечка патна исправа, односно лична карта или патна исправа чија важност истекла во периодот од девет месеци до денот на одржувањето на изборите, и отпечаток од прсти. 2. Гласачот влегува во избирачкото место и покажува соодветен документ на членот на Избирачкиот одбор што ракува со УБИГ, а гласач кој нема личен документ или нема соодветен личен документ, нема да му биде дозволено да се идентификува со отпечаток од прст на УБИГ и нема да му се дозволи да гласа. 3. Член на Избирачкиот одбор ја споредува фотографијата од личната карта или пасошот со лицето на гласачот, а доколку утврди дека не е истото лице не му дозволува да се идентификува со отпечаток од прст на УБИГ и нема да му се дозволи да гласа. 4. Избирачкиот одбор го потврдува идентитетот и врши проверка дали гласачот нема претходно гласано преку податоците од личната карта или пасошот и со отчитување на отпечатоци од прсти кој треба да се совпаѓа со отпечатокот од прст на гласачот во електронскиот избирачки список за соодветното избирачко место во техничката опрема. 5. Избирачкиот одбор го потврдува идентитетот и врши проверка дали гласачот нема претходно гласано на начин што од гласачот се зема отпечаток од показалецот од десната рака.

	<ol style="list-style-type: none"> 6. Доколку гласачот нема десен показалец се зема отпечаток од показалецот од левата рака. 7. Доколку на гласачот му недостигаат овие два прста се отпечаток од наредниот прст од десната рака и истото се евидентира во дневникот за евиденција на настани. 8. Доколку гласачот нема две раце Избирачкиот одбор ја констатира состојбата со евидентирање во дневникот за евиденција на настани и гласачот се внесува во техничката опрема со пребарување преку неговиот единствен матичен број (ЕМБГ).
<p>КАКО ТЕЧЕ ИДЕНТИФИКАЦИЈАТА НА ГЛАСАЧОТ СО УБИГ?</p>	<p>УБИГ го чита отпечатокот од прстот и се обидува да најде совпаѓање со отпечатоците од прсти коишто се во електронскиот избирачки список за сите гласачи запишани на тоа избирачко место, додека не се најде совпаѓање.</p> <p>Доколку софтверот укаже дека квалитетот на отпечатокот е лош или слаб, софтверот на УБИГ тоа го третира како погрешно скенирање на отпечатокот и бара повторување на процесот на скенирање на истиот прст.</p> <p>Доколку не се најде совпаѓање на гласачот треба да му се скенира левиот показалец и процесот се повторува. Ако гласачот нема лев показалец, дава отпечаток од прст по соодветен редослед и тоа Избирачкиот одбор го евидентира во дневникот за евиденција на настани.</p>
<p>КОГА ИДЕНТИФИКАЦИЈАТА СЕ СМЕТА ЗА УРЕДНА?</p>	<p>Кога избирачкиот одбор ќе констатира дека избирачот кој е запишан во избирачкиот список го докажал својот идентитет и утврдил дека избирачот нема претходно гласано и отпечатокот од прст се совпаѓа со отпечатокот во електронскиот избирачки список, на мониторот на уредот ќе се појават податоците од избирачкиот список на тој избирач.</p> <p>Ако гласачот претходно не гласал, информациите се прикажани со зелено.</p> <p>Член на Избирачкиот одбор ја потврдува идентификацијата и гласачот е одбележан во системот дека гласал.</p>
<p>ШТО ДОКОЛКУ УБИГ НЕ МОЖЕ ДА НАЈДЕ СОВПАЃАЊЕ НА ОТПЕЧАТОКОТ ОД ПРСТИ?</p>	<p>Доколку УБИГ не може да најде совпаѓање на отпечатокот од прсти со отпечатокот од прсти на гласачот во електронскиот избирачки список, УБИГ сигнализира со жолта боја.</p> <p>ИО прави два обиди за да најде совпаѓање отпечатокот со помош на УБИГ. Доколку и двата се неуспешни, гласачот го брише прстот со суво марамче и се прават уште два обиди.</p> <p>Доколку и тие се неуспешни, Избирачкиот одбор пристапува кон утврдување на личниот идентитет на гласачот преку важечкиот документ за идентификација и проверува дали гласачот е запишан и дали е потпишан во печатениот избирачки список.</p> <p>Избирачкиот одбор доколку утврди дека гласачот го има во печатениот извод од избирачкиот список и нема претходно гласано, гласачот се внесува во УБИГ преку отчитување на личниот документ на МРЗ (MRZ) скенерот или преку внесување на единствениот матичен број (ЕМБГ).</p>

	Доколку му се потврди идентитетот преку оваа постапка, гласачот става отпечаток од прст на УБИГ и Избирачкиот одбор ја констатира состојбата со евидентирање во дневникот за евиденција на настани.
ШТО АКО ГЛАСАЧОТ БИЛ ОДБЕЛЕЖАН ВО СИСТЕМОТ ДЕКА ГЛАСАЛ?	Ако гласачот веќе бил одбележан во системот дека гласал, системот ги прикажува информациите со црвено и сигнализира со аларм и на истиот нема да му биде дозволено да гласа.
КАКО ТЕЧЕ ПОСТАПКАТА ПО УТВРДУВАЊЕТО НА ИДЕНТИТЕТОТ НА ГЛАСАЧОТ?	По потврдувањето на идентитетот на избирачот Избирачкиот одбор го заокружува неговиот реден број во изводот од избирачкиот список и избирачот го става својот потпис, а ако е неписмен става отпечаток од десниот показалец. Ако избирачот е неписмен и нема десен показалец, се зема отпечаток од показалецот од левата рака, а доколку нема ни лев показалец не се става отпечаток, а истото се евидентира во дневникот за евиденција на настани. По идентификацијата и потпишување во избирачкиот список избирачот добива гласачки ливчиња.

6.5.1. Постапка во случај УБИГ да е неисправен или неупотреблив

КАКО ПОСТАПУВА ИО ВО СЛУЧАЈ УБИГ ДА Е ТЕХНИЧКИ НЕИСПРАВЕН И НЕУПОТРЕБЛИВ?	ВО СЛУЧАЈ УБИГ ДА Е ТЕХНИЧКИ НЕИСПРАВЕН И НЕУПОТРЕБЛИВ, ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ВЕДНАШ ТЕЛЕФОНСКИ ЈА ИЗВЕСТУВА ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА СО ЦЕЛ ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА ДА ИЗВРШИ ЗАМЕНА НА УБИГ.
КАКО ПОСТАПУВА ОИК ПО ИЗВЕСТУВАЊЕТО ОД ИО?	Општинската изборна комисија веднаш испраќа техничко лице овластено од Државната изборна комисија на избирачкото место кое носи нов - резервен УБИГ и на лице место ја утврдува состојбата, при што ако утврди дека УБИГ е технички неисправен и неупотреблив, телефонски ја известува Општинската изборна комисија и го инсталира новиот резервен УБИГ и истовремено ги префрла сите податоци на новиот УБИГ. За транспортот и примопредавањето на уредите Општинската изборна комисија задолжително ја известува полицијата.
ШТО ДОКОЛУ УБИГ Е НЕУПОТРЕБЛИВ И НЕ МОЖЕ ДА СЕ ЗАМЕНИ?	Во случај УБИГ да е неупотреблив и да не може да се замени Општинската изборна комисија врз основа на потврда од техничко стручно лице ангажирано од Државната изборна комисија, веднаш електронски поднесува писмено барање до Државната изборна комисија која одлучува дали постапката за гласање ќе продолжи согласно со членот 108 од Изборниот законик.

7.5.5. Завршување на гласањето

КАКО ПОСТАПУВА ИО ПО ЗАВРШУВАЊЕ НА ГЛАСАЊЕТО?	ПО ЗАВРШУВАЊЕ НА ГЛАСАЊЕТО НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО (ОТКАКО ГЛАСАЛ И ПОСЛЕДНИОТ ГЛАСАЧ), ПРЕТСЕДАТЕЛОТ ИЛИ ЗАМЕНИК ПРЕТСЕДАТЕЛОТ НА ИО ГО ДЕАКТИВИРА УБИГ ЗА
--	--

НАТАМОШНА ИДЕНТИФИКАЦИЈА НА ГЛАСАЧИ, ПОСЛЕ ШТО НЕМА ДА МОЖЕ ПОВТОРНО ДА СЕ АКТИВИРА.

КОИ ПОДАТОЦИ ТРЕБА ДА ГИ ПРИКАЖЕ УБИГ?

УБИГ треба автоматски да прикаже на екран во којшто се содржани следните информации:

- Избори (наслов) и датум на избори
- Моментално време
- Општина
- Број на избирачко место
- Вкупно регистрирани гласачи
- Вкупно гласачи кои гласале и биле верификувани со отпечаток од прст (изразено во број и процент од вкупниот број на запишани гласачи за тоа избирачко место)
- Вкупно гласачи кои не можеле да бидат идентификувани од УБИГ преку отпечаток од прст, а се идентификувани во УБИГ преку скенирање на личниот документ со МРЗ скенерот или со рачен внес на ЕМБГ на гласачот и чиј што отпечаток од прст бил колектиран со УБИГ (изразено во број и процент од вкупниот број на запишани гласачи за тоа избирачко место)
- Број на мажи и жени кои гласале (изразено како број и процент од сите гласачи кои гласале за тоа избирачко место)

ШТО ТРЕБА ИО ДА СТОРИ СО ТИЕ ПОДАТОЦИ?

За состојбата уредот печати писмен извештај кој ќе биде составен дел на дневникот за евиденција на настани.

Податоците од печатениот извештај задолжително се внесуваат во Записникот (образец бр.16), а печатениот извештај се приложува во дневникот за евиденција на настани.

6.6. ПРИГОВОРИ ОД ГЛАСАЧИТЕ

Согласно Посебното упатство за процедурата за остварување на избирачкото право на избирачот кој на денот на гласање ги исполнува законските услови да биде запишан во избирачкиот список, приговор до општинската изборна комисија може да поднесе секој избирач кој не е запишан, а ги исполнува законските услови за запишување во избирачкиот список на денот на гласањето.

Во оваа смисла, **избирачкиот одбор, на барање на гласачот, ќе пополни Образец за неможност за остварување на гласачкото право**, усвоен од страна на ДИК, во два примерока, во кој ќе ги наведе и образложи причините и еден примерок ќе му даде на избирачот.

По доаѓањето во избирачкото место, избирачот за кој ОИК односно Управниот суд донела конечна одлука (решение) со која утврдила дека избирачот ги исполнува законските услови да биде запишан во избирачкиот список на денот на гласањето, се запишува во избирачкиот список од страна на ИО, доколку гласањето е во тек.

ИО ќе го запише во избирачкиот список и ќе му дозволи да гласа само на лице кое ќе приложи конечна одлука (решение) за запишување во избирачкиот список.

Идентитетот на овие лица се утврдува со дополнително оставање на отпечаток од прст со графитно перниче, на посебниот пропишан образец. ИО на тој образец ќе го запише избирачот и ќе му издаде гласачко ливче, по што ќе продолжи со постапката на гласање.

Конечната одлука (решение) во оригинал се приложува кон избирачкиот список.

За избирачите кои на ваков начин биле запишани во избирачкиот список за првиот круг на гласање, за вториот круг е потребно повторно да ја достават конечната одлука (решение) во избирачкото место.

ИО на овие избирачи им издава гласачко ливче од кочанот на гласачкото место. Доколку на гласачкото место се употребени сите гласачки ливчиња, ИО ќе обезбеди гласачко ливче од најблиското гласачко место и настанот ќе се евидентира во Дневниците на двете избирачки места.

[ГЛАСАЊЕ НА ИЗБИРАЧИ НА КОИ ИМ Е ПОТРЕБНА ПОМОШ

КОЈ МОЖЕ ДА ГЛАСА СО ПОМОШ НА ДРУГО ЛИЦЕ?

ИЗБИРАЧОТ КОЈ ИМА ФИЗИЧКИ НЕДОСТАТОК ИЛИ Е НЕПИСМЕН И ПОРАДИ ТОА НЕ МОЖЕ ДА ГЛАСА НА НАЧИН УТВРДЕН СО ИЗБОРНИОТ ЗАКОНИК, ИМА ПРАВО СО СЕБЕ ДА ПОВИКА ЛИЦЕ КОЕ ЌЕ МУ ПОМОГНЕ ПРИ ГЛАСАЊЕТО.

ШТО ДОКОЛУ ИЗБИРАЧОТ НЕ ПОВИКАЛ СО СЕБЕ ЛИЦЕ КОЕ ЌЕ МУ ПОМОГНЕ?

ИО ќе определи лице од редот на присутните избирачи на гласачкото место. Ова лице во никој случај не смее да биде од редот на членовите на избирачкиот одбор, овластените претставници на подносителите на листи или набљудувачите.

ДАЛИ ЕДНО ИСТО ЛИЦЕ МОЖЕ ДА ИМ ПОМОГНЕ НА СИТЕ ИЗБИРАЧИ НА КОИ ИМ ТРЕБА ПОМОШ?

НЕ. Едно исто лице може да помогне само на двајца избирачи на кои им е потребна помош!

КАКО ГЛАСА ИЗБИРАЧОТ НА КОГО МУ Е ПОТРЕБНА ПОМОШ?

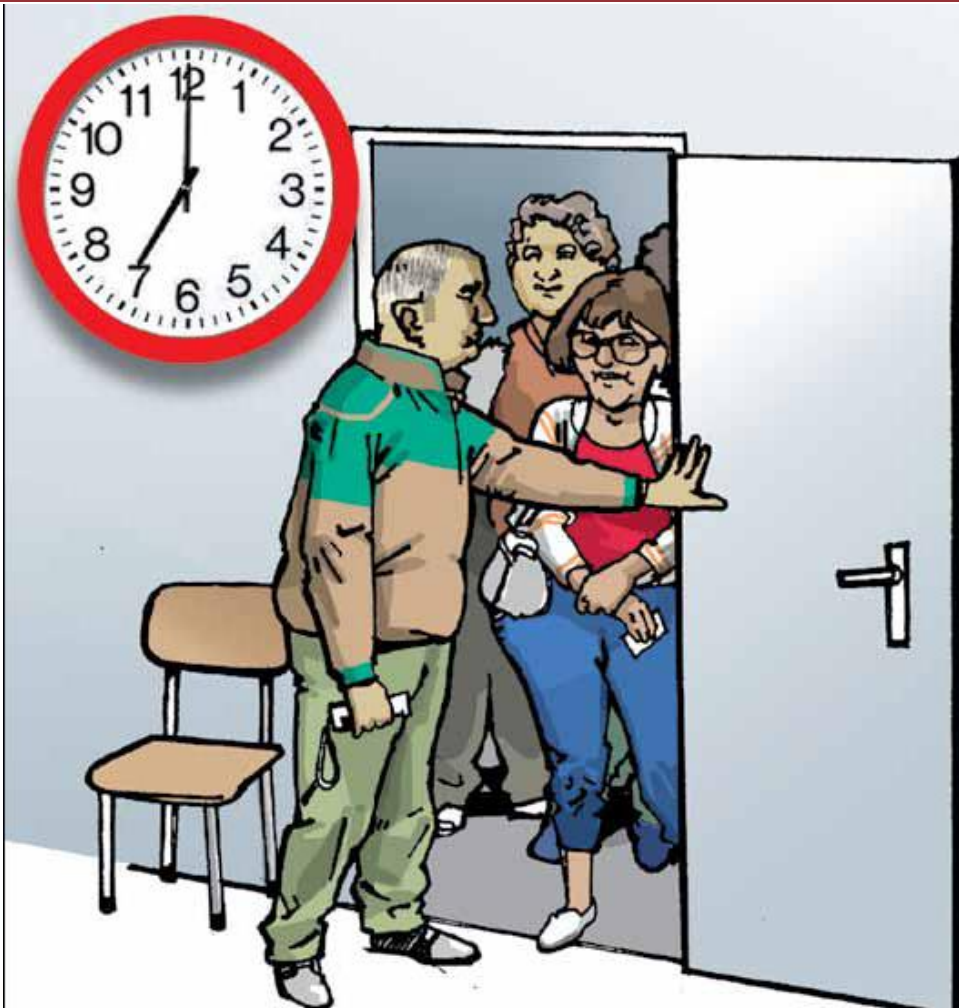
- Пред да гласа, избирачкиот одбор на лицето кое дава помош ќе му укаже дека со неговата помош не смее да влијае врз одлуката на избирачот.
- Избирачот и лицето кое му помага заеднички пристапуваат зад параванот за гласање. (Гласањето и во овој случај задолжително се врши зад параванот).
- Лицето кое помага ги чита сите листи, го прашува гласачот за која листа сака да гласа и му го покажува на гласачот редниот број пред листата на кандидати за која гласачот сака да гласа.
- Гласачот самиот го заокружува редниот број/пополнува гласачкото ливче!
- Лицето кое помага го пополнува гласачкото ливче наместо гласачот само во случај кога гласачот е слеп или со физички недостаток заради кој не може сам да го пополни гласачкото ливче, САМО доколку не користи Шаблон со Браева азбука.
- Гласачот сам го става ливчето во кутијата!
- Само доколку има физички недостаток поради кој тоа не може да го стори, лицето кое помага го става ливчето во кутијата.

КАДЕ СЕ ЗАБЕЛЕЖУВА ГЛАСАЊЕТО СО УПОТРЕБА НА ПОМОШ?

- Гласањето на овој начин, избирачкиот одбор го внесува:
- во Записникот (Образец број 16), каде се забележува бројот на гласачи кои барале помош при гласањето, и
 - Дневникот за евиденција на настани, при што во Дневникот се внесуваат податоците од личната карта на лицето кое помага и на забелешката се потпишуваат сите членови на ИО.

6.7. ЗАТВОРАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

- Гласачкото место се затвора во 19:00 часот.
- На избирачите кои во 19:00 часот се затекнале во објектот во кој се гласа, избирачкиот одбор ќе им овозможи да гласаат.
- Во 19:00 часот еден член на избирачкиот одбор ќе застане на крај на редот од избирачите кои се затекнале во објектот. Притоа не дозволува други гласачи кои дополнително ќе дојдат после 19 часот да гласаат.
- Кога и последниот избирач од редот ќе гласа, само овластените лица можат да останат на гласачкото место

Овластени лица кои можат да присуствуваат на гласачкото место по неговото затворање:

- членовите на избирачкиот одбор
- овластените претставници на подносителите на листи
- акредитираните набљудувачи
- претседателот, членовите и нивните заменици на општинската изборна комисија, и
- претседателот, потпретседателот и членовите на Државната изборна комисија.

- Кога и последниот гласач ќе го напушти гласачкото место, претседателот на ИО:

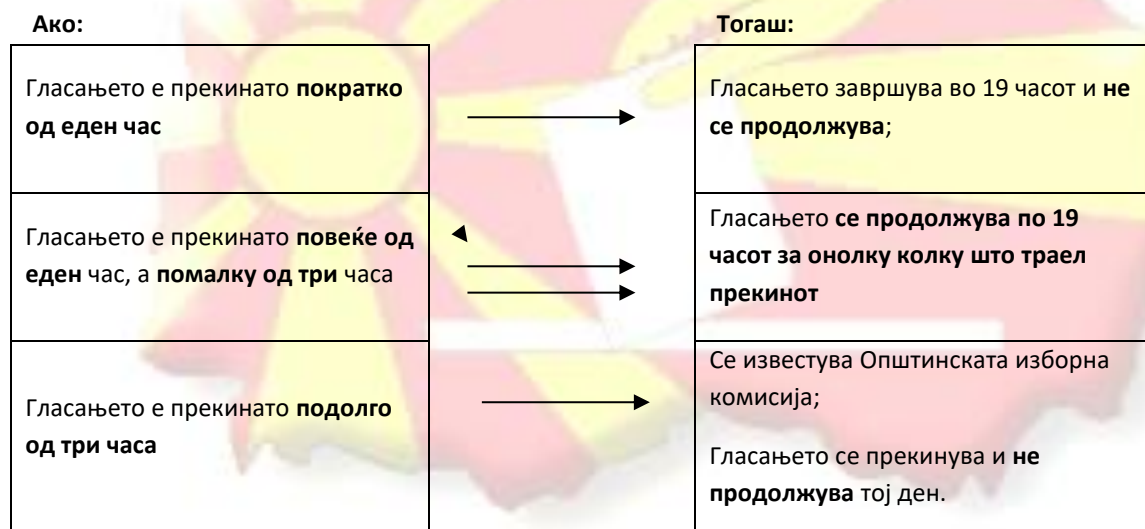
- Ќе го испечати извештајот од УБИГ (податоците од извештајот се пишуваат во записникот број.16 во соодветните рубрики)
- Ќе го деактивира УБИГ, по што истиот не може повторно да биде активиран,
- ќе го затвори отворот на гласачките кутии,
- во Дневникот за евиденција на настани ќе го запише времето на завршувањето на гласањето, како и имињата на овластените лица присутни на гласачкото место,
- во Записниците број 16, во соодветната рубрика, ќе го запише времето на завршување на гласањето,

- ➔ во Дневникот за евиденција на настани ќе ги запише броевите на сигурносните ленти со кои е запечатена гласачката кутија,
- ➔ ќе ги информира овластените лица присутни на гласачкото место дека доколку го напуштат гласачкото место откако броењето на гласовите ќе започне, нема да им биде дозволено да се вратат во гласачкото место повторно.

6.8. ПРЕКИН НА ГЛАСАЊЕТО

ИО може да го прекине гласањето во следните случаи:

- ✓ Ако на гласачкото место се наруши редот, се додека тој не се воспостави
- ✓ Во случај на временски непогоди и други вонредни околности
- ✓ Ако приодот до гласачкото место не го обезбедува полиција, а за тоа имало потреба
- ✓ Ако полицијата е повикана и не се одзвала на повикот
- ✓ **Во случај на технички проблем или нефункционирање на техничката опрема за биометриска идентификација на гласачите (во ваков случај веднаш се контактира ОИК)**
- ✓ Во секој случај, доколку имало прекин на гласањето, **причините за тоа се евидентираат во Записникот (Обрасци број 16), во соодветната рубрика.**

6.9. СУМИРАЊЕ И УТВРДУВАЊЕ НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ГЛАСАЊЕТО

На 8 мај, кога едновремено ќе се спроведуваат Парламентарните и вториот круг од Претседателските избори, Избирачкиот одбор ги сумира резултатите **по следниот редослед:**

- 1) Резултати од Изборите за Претседател на Република Северна Македонија
- 2) Резултати од Изборите за пратеници во Собранието на Република Северна Македонија.

Додека не заврши со сумирање на резултатите за Претседател, ИО не пристапува кон отворање на гласачката кутија за избор на пратеници.

Откако гласачкото место ќе биде затворено, избирачкиот одбор постапува на следниот начин:

А) ПОРАМНУВАЊЕ НА ГЛАСАЧКИТЕ ЛИВЧИЊА

- 1) ИО ги пребројува потписите и отпечатоците од прст од гласачите во изводот од Избирачкиот список. На овој начин се определува ВКУПНИОТ БРОЈ НА ИЗБИРАЧИ КОИ ГЛАСАЛЕ. Овој број се внесува во записникот (Образец број 16).
- 2) Се пребројуваат НЕУПОТРЕБЕНИТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА. Нивниот број се утврдува на следниот начин:

Сериски број на последното неупотребено ливче	-	Сериски број на првото неупотребено ливче	+ 1 =	Неупотребени гласачки ливчиња
35700	-	35500	+ 1 =	201

Пример:

Овој број се внесува во записникот (Образец број 16), дел IV во соодветната рубрика.

НЕ ЗАБОРАВАЈТЕ при оваа постапка во вкупниот број на неупотребени гласачки ливчиња да ги внесете и неупотребените ливчиња од гласањето на болни или немоќни лица!

- 3) На неупотребените гласачки ливчиња:
 - им се откинува долниот десен агол,
 - се ставаат во посебен плик кој се затвора и запечатува,
 - заедно со нив во пликот се става и кочанот од употребените гласачки ливчиња,

- врз пликот се лепи налепница на која се запишува бројот на избирачкото место, вкупниот број на неупотребените ливчиња и сериските броеви на првото и последното неупотребено гласачко ливче.

- 4) Бројот на ИСКОРИСТЕНИТЕ (УПОТРЕБЕНИ) ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА во процесот на гласањето се добива со следната формула:

Вкупен број на добиени гласачки ливчиња	-	Број на неупотребени гласачки ливчиња	=	Употребени (искористени) гласачки ливчиња
<i>Пример:</i>				
800	-	201	=	599

Бројот на употребените гласачки ливчиња МОРА да е еднаков со бројот на избирачите кои гласале.

Доколку овие броеви не се еднакви, избирачкиот одбор треба да го внесе тоа во записникот (Образец бр. 16, рубрика „втора проверка по затворање на избирачкото место“) и дневникот и за тоа да ја извести општинската изборна комисија.

Б) ОТВОРАЊЕ НА ГЛАСАЧКИТЕ КУТИИ

Гласачките кутии претседателот на ИО ги отвора по редоследот утврден на почетокот на ова поглавје.

Пред отворањето Претседателот на ИО:

- проверува дали броевите на сигурносните пластични ленти на кутијата за гласање се истите со кои е запечатена гласачката кутија при отворањето на гласачкото место и кои се запишани во Дневникот
- доколку броевите на лентите се совпаѓаат, тоа го внесува во дневникот и продолжува со отворање
- доколку броевите на лентите не се совпаѓаат, тоа го внесува во записникот (Образец бр.16), дел VI – Забелешки, за тоа ја известува ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА и продолжува со постапката за сумирање и утврдување на резултатите.

Претседателот на избирачкиот одбор ја отвора гласачката кутија.

В) БРОЕЊЕ НА ГЛАСОВИТЕ

1) Откако ќе се отвори кутијата, со ждрепка се определува еден член од избирачкиот одбор кој:

- едно по едно ќе ги вади гласачките ливчиња од кутијата, и
- отворени ќе му ги предава на претседателот на избирачкиот одбор.

2) Претседателот на избирачкиот одбор го покажува ливчето на сите присутни.

3) ИО утврдува дали гласачкото ливче е важечко, неполнето или неважечко и за која листа на кандидати е гласано. За таа цел, на работната маса се формираат соодветни купчиња на гласачки ливчиња.

Важечко гласачко ливче:

Гласачкото ливче е важечко ако е во согласност со член 110 од Изборниот законик: „Избирачот гласањето го врши на тој начин што **го заокружува редниот број** пред подносителот на листата, односно редниот број пред кандидатот за којшто се определил да гласа и гласачкото ливче преклопено го става во кутијата за гласање.“

Важечко гласачко ливче

По исклучок, за важечко гласачко ливче се смета и она гласачко ливче од кое **на сигурен и недвосмислен начин може да се утврди за која листа на кандидати избирачот гласал.**

Сигурен и недвосмислен начин на изразување на волјата на избирачите би претставувало гласачко ливче на кое избирачот, наместо редниот број пред подносителот на листата, го заокружил

подносителот на листата, името и презимето на кандидатот (носителот на листа) или симболот на подносителот на листата.

Важечки гласачки ливчиња

Гласачкото ливче е неважечко:

- ако има заокружено повеќе листи на кандидат,
- ако е обележано со други форми и симболи, освен заокружување,
- ако е прецртано делумно или целосно,
- ако печатот на гласачкото ливче не е соодветен на бројот на гласачкото место каде се гласа,
- ако нема печат на предната страна,
- ако е **заокружено со фломастер** во која било боја,
- ако е заокружено со хемиско пенкало во која било друга боја, освен сина,
- ако е непополнето.

Неважечко гласачко ливче

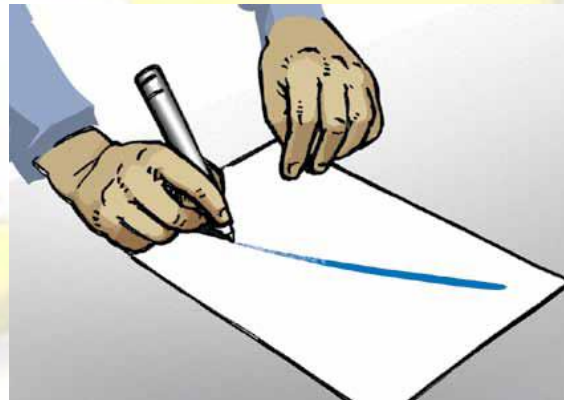

Неважечко гласачко ливче

Неважечко гласачко ливче

- 4) Гласачкото ливче се става во соодветното купче, свртено со лицето нагоре.
- 5) Постапката се повторува се додека сите гласачки ливчиња не бидат извадени од гласачката кутија.
- 6) Доколку во кутијата има **НЕПОПОЛНЕНИ** гласачки ливчиња ИО веднаш:
 - ➔ ги прецртува по целата должина, и
 - ➔ ги става во купчето со неважечки гласачки ливчиња.

- 7) Доколку на 8 мај 2024 година во гласачката кутија за избор на Претседател има гласачко ливче за избор на пратеници во Собранието, и обратно, претседателот на ИО ова ќе го забележи во дневникот за евиденција на настани, а гласачкото ливче ќе се сумира со останатите ливчиња од соодветната кутија.
- 8) Сите **НЕВАЖЕЧКИ** гласачки ливчиња се ставаат во посебен плик на кој пишува „неважечки ливчиња“.

Доколку за некое неважечко ливче некој овластен претставник или член на избирачкиот одбор усно приговори на тоа, избирачкиот одбор гласа и одлучува во врска со забелешката, а случајот се забележува во Записникот (Образец бр.16), дел VI.

УТВРДУВАЊЕ НА ДОБИЕНИТЕ ГЛАСОВИ ПО ЛИСТА НА КАНДИДАТ

- ливчињата се вадат едно по едно и се утврдува за која листа е гласано
- дадениот глас се регистрира на обичен лист хартија
- уште еднаш се пребројуваат гласачките ливчиња од секое подредено купче
- резултатите се внесуваат во записникот (Образец бр.16).

ПРИ ПОВТОРУВАЊЕТО НА ПОСТАПКАТА ЗА СЕКОЈА ГЛАСАЧКА КУТИЈА, МОРАТЕ ДА ВНИМАВАТЕ НА ИЗБОРНИОТ МАТЕРИЈАЛ КОЈ Е ВЕЌЕ ОБРАБОТЕН!

ОБРНЕТЕ ОСОБЕНО ВНИМАНИЕ НА БЕЗБЕДНОСТА НА ПРЕБРОЕНИТЕ ГЛАСАЧКИ ЛИВЧИЊА!

Г) ПОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАПИСНИКОТ

ИО составува записници за гласање, сумирање и утврдување на резултатите на единствени:

- ✓ **Образец број 16-а**, за избор на Претседател на Република Северна Македонија, и
- ✓ **Образец број 16**, за избор на пратеници во Собранието на Република Северна Македонија.

Овие образци ги добивате со доверливиот изборен материјал, тие се пропишани и потврдени со печат од Државната изборна комисија. Образците, заедно со посебните упатства за нивно пополнување можете да ги најдете на Интернет-страницата на ДИК. ВНИМАТЕЛНО ПРОЧИТАЈТЕ ГИ УПАТСТВОТА ПРЕД ДА ПОЧНЕТЕ СО ПОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАПИСНИКОТ!

ИО добива САМО ПО ЕДЕН ПРИМЕРОК на оригинални образци бр. 16 со печат од Државната изборна комисија. **Внимателно чувајте ги!**

Записникот :

- ➔ го пополнува претседателот на ИО,
- ➔ го потпишуваат сите членови на ИО, и
- ➔ се доставува лично на рака на претседателот на ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА.

За пополнување на Записникот:

Во случаите на ГРЕШКА ПРИ ПОПОЛНУВАЊЕ НА ЗАПИСНИКОТ избирачкиот одбор:

- 1) со пенкало го прецртува зборот, односно бројот што е погрешен, со тоа што тој и понатаму останува читлив,
- 2) со пенкало се пополнува точниот податок,
- 3) покрај исправката се потпишува претседателот на ИО и се става печат на избирачкиот одбор.

Пример:

~~55~~

Погрешен број

57

Точен податок

Печат и потпис на претседателот на ИО

Д) ОТКАКО ЌЕ ГИ ПОТПИШЕ ЗАПИСНИЦИТЕ БРОЈ 16-а, ОДНОСНО 16, ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР:

- Ги пополнува и потпишува карбонизираниите копии од образците број 16-а, односно 16.

- На секој овластен претставник на подносител на листа на кандидати и секој акредитиран набљудувач кој се наоѓа во гласачкото место, избирачкиот одбор му дава по една карбонизирана копија од записниците (Образец број 16-а и 16).
- Го пополнува Записникот за предавање на изборниот материјал (Образец број 20).
- На видно место на објектот каде е сместено гласачкото место истакнува (лепи) по една пополнета карбонизирана копија од табеларниот дел на обрасците број 16-а и 16.

ВНИМАНИЕ: Копиите се поставуваат на место каде и после затворањето на гласачкото место ќе може заинтересирани граѓани да се информираат за изборните резултати. Значи се поставуваат на влезната врата на училиштето или објектот. Ова е важно за да се гарантира транспарентноста на изборниот процес и претставува значаен показател за познавање и следење на процедурите.

6.10. ПАКУВАЊЕ НА ГЛАСАЧКИОТ МАТЕРИЈАЛ

На 8 мај, кога едновремено ќе се спроведуваат Парламентарни и втор круг од Претседателските избори, најпрвин ПОЧНЕТЕ СО ПАКУВАЊЕ НА МАТЕРИЈАЛОТ ОД ГЛАСАЊЕТО ЗА ИЗБОР НА ПРЕТСЕДАТЕЛ.

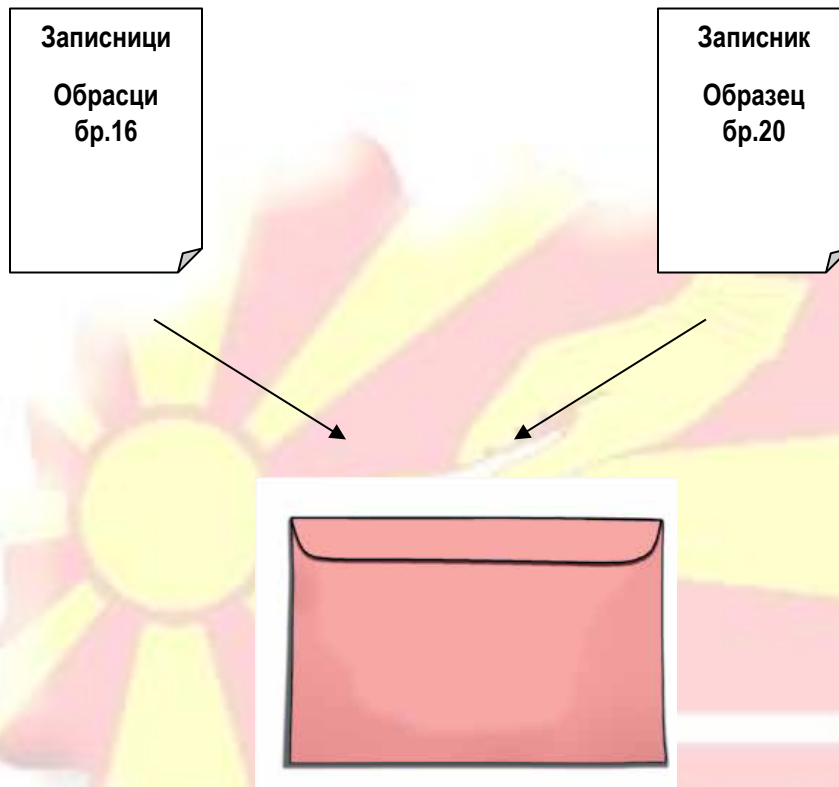
Во прозирната пластична вреќа за транспорт на доверлив материјал, на која е ставена лепенка со името на општината, видот на изборите и бројот гласачкото место се пакуваат:

1. Запечатениот бел мат плик во кој претходно се ставени пликот со важечките ливчиња и пликот со неважечки гласачки ливчиња;
2. Запечатениот плик со неискористени гласачки ливчиња и кочанот од употребените гласачки ливчиња;
3. Изводот од Избирачкиот список и посебниот извод од Избирачкиот список (ако го има);
4. Дневникот за евиденција на настани и испечатените извештаи од УБИГ.

На ист начин продолжете со пакување на МАТЕРИЈАЛОТ ОД ГЛАСАЊЕТО ЗА ИЗБОР НА ПРАТЕНИЦИ ВО СОБРАНИЕТО.

- ОРИГИНАЛНИТЕ ЗАПИСНИЦИ од сумирањето на резултатите (Обрасци број 16) и Записникот за предавање на изборниот материјал (Образец број 20) се доставуваат до општинска изборна комисија ВО ПОСЕБЕН ПЛИК и се предаваат на претседателот на општинската изборна комисија.

- За опремата за биометриска идентификација на гласачите ВИДИ ПОГЛАВЈЕ 7.5
- УВ ламбата и печатот со број на избирачкото место се предаваат на рака на овластеното лице од општинската изборна комисија.
- Гласачките кутии исто така се враќаат и се предаваат во општинската изборна комисија.

Изборниот материјал од гласањето, до општинската изборна комисија го доставува претседателот во придружба на членовите на избирачкиот одбор и заинтересираните претставници на подносителите на листите.

Полицијата го обезбедува избирачкиот одбор при транспортирањето на материјалите до општинската изборна комисија, ако избирачкиот одбор го побара тоа.

7. ЗАБРАНИ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

ЗАБРАНА ЗА КОРИСТЕЊЕ МОБИЛЕН ТЕЛЕФОН ИЛИ АПАРАТ ЗА ФОТОГРАФИРАЊЕ НА ГЛАСАЧКОТО ЛИВЧЕ

Се забранува фотографирање на гласачкото ливче со мобилен телефон или апарат за фотографирање. Овластените претставници на подносителите на листите, набљудувачите и гласачите на денот на гласањето на гласачките места не смеат да користат мобилен телефон, апарат или други средства за сликање на гласачкото ливче.

Избирачкиот одбор може да го отстрани од гласачкото место секое лице кое не се придржува кон оваа забрана.

Што доколку избирачкиот одбор забележи дека гласач го фотографирал гласачкото ливче?		ИО ќе ги запише податоците на гласачот во дневникот за евиденција на настани, а претседателот на ИО ќе го повика полицискиот службеник.
Што со гласачкото ливче кое е фотографирано?		Претседателот на ИО го спушта ливчето во соодветната гласачка кутија и истото се сумира со останатите ливчиња по затворањето на гласачкото место.

ЗАБРАНА ЗА НОСЕЊЕ ОРУЖЈЕ НА ГЛАСАЧКОТО МЕСТО

Никој не смее да дојде на гласачкото место вооружен, освен полицијата.

Полицијата влегува на гласачкото место само во случаите кога е повикана од Избирачкиот одбор и кога ќе забележи сериозно нарушување на редот и мирот.

ЗАБРАНА ЗА СЕМЕЈНО И ГРУПНО ГЛАСАЊЕ И ГЛАСАЊЕ ВО ИМЕ НА ДРУГ

Правото на тајност на гласот се гарантира со Уставот на Република Северна Македонија.

Избирачките одбори се тие кои се одговорни да ги препознаат и да ги спречат евентуалните обиди да се наруши тајноста на гласањето!

ЗА ВРЕМЕ НА ГЛАСАЊЕТО ИЗБИРАЧКИОТ ОДБОР ТРЕБА НА ГЛАСАЧОТ ДА МУ ОБЕЗБЕДИ ДА БИДЕ САМ ЗАД ГЛАСАЧКИОТ ПАРАВАН!

Семејното и групното гласање и гласањето во име на друг во Република Северна Македонија се забранети. Тие значат кршење на избирачкото право, претставуваат основа за нарушување на тајноста на гласањето и може да доведат до поништување на изборите. Со семејното гласање се повредува: тајноста на гласањето, еднаквоста на избирачкото право и слободното определување при гласањето.

Забраната за семејно и групно гласање и гласање во име на друг се однесува на:

- ЗАБРАНА едно лице да гласа за друго/други лица (гласање за друг);
- ЗАБРАНА еден член од семејството, зад гласачкиот параван да им покажува на останатите членови како и за кого да гласаат (семејно гласање);
- ЗАБРАНА двајца, група или цело семејство да гласаат заедно зад гласачкиот параван (групно гласање) и слично.

ИО мора да обезбеди за време на гласањето гласачот да биде сам зад параванот!

Членовите на избирачкиот одбор МОРА да ги препознаваат овие појави, и истите ДА ГИ СПРЕЧАТ.

Во случај на обид за семејно гласање членовите на избирачкиот одбор имаат обврска:

1. Да го спречат обидот и
2. Секој обид да го евидентираат во Дневникот за евиденција на настани
3. Доколку не успеат да го спречат обидот, а притоа се нарушува редот и мирот во гласачкото место да повикаат полиција.

Глоба во износ од 1.000 до 3.000 евра во денарска противвредност за прекршок ќе се изрече на член на избран орган кој работи спротивно на одредбите на Изборниот законик.

Глоба во износ од 750 до 2.250 евра во денарска противвредност за прекршок ќе се изрече на физичко лице кое гласа за повеќе лица или гласа во име на друго лице.

Изборниот законик ги предвидува нарушувањето на тајноста на гласањето, како и гласањето за друго лице, како основи за поништување на гласањето на гласачкото место.

8. СОРАБОТКА СО ПОЛИЦИЈАТА

Избирачкиот одбор се грижи за одржување на редот и мирот на гласачкото место. Истиот може да побара помош од полицијата за воспоставување ред на гласачкото место.

Полицијата го обезбедува редот во избирачкото место, во објектот во кој се наоѓа гласачкото место и го обезбедува приодот до гласачкото место (просторијата во која се гласа).

Полицијата го обезбедува гласачкото место непрекинато од 6,00 часот до 19,00 часот, односно до завршувањето на гласањето. По завршување на гласањето Полицијата го обезбедува транспортирањето на изборниот материјал до ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА.

Доколку се бара интервенција на полицијата на гласачкото место, случајот се утврдува и запишува во Образецот!

Полицијата може да дојде во гласачкото место само ако е повикана од:

- претседателот или заменикот на претседателот на ИО
- по исклучок, ако поради спреченост на претседателот и заменикот на претседателот на ИО, истите не можат да ја повикат полицијата, тоа може да го стори и член на ИО.

Повикувањето на полицијата се врши усно, писмено, телефонски или на друг погоден начин. За секоја интервенција на полицијата се известува Општинската изборна комисија и се пополнува соодветен образец за утврдување на потребата за повикување на полиција.

Избирачкиот одбор може да ја повика полицијата да интервенира во просторијата каде што се гласа заради:

- нарушен ред и мир во гласачкото место – се до негово повторно воспоставување
- отстранување на неовластено присутните лица во објектот и просторијата за гласање
- по исклучок, ги отстранува претседателот, заменикот на претседателот или член на избирачкиот одбор кои го нарушуваат редот и мирот во гласачкото место, ако е тоа неопходно за негово воспоставување
- Отстранување на сите неовластени лица од гласачкото место и од објектот во којшто е сместено гласачкото место по затворање на гласачкото место, за да се обезбеди непречено броење и сумирање на резултатите.

Полицијата го обезбедува избирачкиот одбор до предавањето на записникот и изборниот материјал на ОПШТИНСКАТА ИЗБОРНА КОМИСИЈА, ако е тоа побарано од страна на ИО.

Ако полицијата не одговорила на барањето за интервенција од страна на избирачкиот одбор, а за тоа имало потреба и влијаело врз спроведувањето на гласањето на избирачкото место, Државната изборна комисија, по службена должност или по поднесен приговор, со решение **ЌЕ ГО ПОНИШТИ ГЛАСАЊЕТО** на гласачкото место.